

COR. CELSI
LIBER SECVNDVS

Instantis autem valetudinis signa complura sunt. In quibus explicandis nō dubitabo auctoritate antiquorum virorum vti, maximeque Hippocratis, cum recentiores quoque medici quāuis quædam in curationibus mutarint, tamen hæc illum optime præfagisse fateantur. Sed antequam dicam quibus præcedentibus morborum timor subsit, non alienū videtur exponere, quæ tempora anni, quæ tempestatum genera, quæ partes ætatis, qualia corpora maxime tuta, vel periculis oportuna sint, quod genus aduersæ valetudinis in quoque timeri maxime possit. Non quò non omni tempore, in omni tempestatum genere, omnis ætatis, omnis habitus hominum per omnia genera morborum & ægrotent, & moriantur, sed quod frequentius tamen quædā eueniant. Ideoq; vtile est scire unumquemque, quid, & quando maxime caueat.

Quæ anni tempora, quæ tempestatum genera, quæ partes ætatis, qualia corpora vel tuta, vel morbis opportuna sint, & quod valetudinis genus in quoque timeri possit.

C A P. I.

Igitur saluberrimum ver est, proxima deinde ab hoc hyems, periculosior æstas, autumnus longe periculosissimus. Ex tempestatibus vero optime æquales sunt, siue frigida, siue calida, pessime, quæ variant maxime. Quo fit, vt autumnus plurimo

mos opprimat. Nam ferè meridianis temporibus calor, nocturnis, atque matutinis, simulque etiam vespertinis frigus est. Corpus ergo & ætate, & subinde meridianis caloribus relaxatum, subito frigore excipitur. Sed ut eo tempore id maxime fit, sic quandocunque evenit, noxium est. Vbi æqualitas autem est, tamen saluberrimi sunt sereni dies, meliores pluuij, quàm tantum nebulosi, aut nubili, opprimitur hyeme, qui omni vento vacant, ætate, quibus fauonij perflant. Si genus aliud ventorum est, salubriores septentrionales, quàm subsolani, vel austri sunt. Sic tamen ut hæc interdum regionum sorte mutantur. Nam fere ventus vbique à mediterraneis regionibus veniens salubris, à mari grauis est. Neque solum in bono tempestatum habitu certior valetudo est, sed priores morbi quoque (si qui inciderunt) leuiiores sunt, & promptius finiuntur. Pessimum ergo cælum est, quod ægrum fecit, adeo ut in id quoque genus, quod natura peius est in hoc statu, salubris mutatio fit. At ætas mediaturissima est, que neque iuuentæ calore, neque senectutis frigore infestatur. Longis morbis senectus, acutis adolescentia magis pater. Corpus autem habiliissimum quadratum est, neque gracile, neque obesum. Nam longa statura, ut in iuuenta decora est, sic matura senectute conficitur. Gracile corpus, infirmum, obesum, hebes est. Vere tamen maxime quæcunque humoris motu nouantur in metu esse consueverunt. Ergo tum lippitudines, pustulæ, profusio sanguinis, abscessus corporis (quæ ἀποσμήματα Græci nominant) bilis atra, quàm μελανχολίαν appellant in sania, morbus comitialis, angina, grauedines, destillationes oriri solent. Hi quoque morbi, qui in articulis, neruis que modo vrgent, modo quiescunt, tum maxime & inchoantur, & repetunt. At ætas non quidem vacat plerisque ab his morbis, sed adiicit febres, vel con-

R C O R. C E L S I

tinuas, vel ardentes, vel tertianas, vomitus, alui deiectiones, auricularum dolores, vlcera oris, cancri, & in cæteris quidem partibus, sed maxime obsecenis, & quicquid sudore hominem resoluit. Vix quicquam ex his in ætumnũ non incidit, sed oriuntur eo quoque tempore febres incertę, lienis dolor, aqua inter cutem, tabes, quã Græci φθίσις nominant: vrinę difficultas, quã σπραγγρία appellant: tenuioris intestini morbus, quem ἰλον nominant. Fit itẽ lenitas intestinorum, quę λυσιπρία vocatur, coxę dolores, morbi comitiales. Idemque tempus, & diutinis malis fatigatos, & ab æstate tantum proxima pressos interimit, & aliis nouis morbis conficit, & quosdam longissimis implicat, maximeque quartanis, quę per hyemem quoque exerceant. Neque aliud magis tempus pestilentię patet, cuiuscumque ea generis est, quamuis variis rationibus nocet. Hyems autem capitis dolores, tussim, & quicquid in faucibus, in lateribus, in visceribus mali contrahitur, irritat. Ex tempestatibus aquilo tussim mouet, fauces exasperat, ventrem astringit, vrinam supprimit, horrores excitat, item dolores lateris, & pectoris. Sanum tamẽ corpus spissat, & mobilius, atque expeditius reddit. Auster aures hebetat, sensus tardat, capitis dolores mouet, aluum soluit, totum corpus efficit hebes, humidum, languidum. Cæteri ventri quo vel huic, vel illi proprios sunt, eo magis vicinos his, illisue affectus faciunt. Denique omnis calor & iecur, & lienem inflammat, mentem hebetat, vt anima deficiat, vt sanguis prorumpat, efficit. Frigus modo neruorum distentionem, modo rigorem infert, illud. σπασμός, hoc παραμός, græce nominatur, nigritiem in vlceribus, horrorem in febribus excitat. In siccitatibus acutę febres, lippitudines, tormina, vrinę difficultas, articulorum dolores oriuntur. Per hymbres longę febres, alui deiectiones, an-

gina, cancri, morbi comitiales, resolutio nervorum, quam *παραλυσις* Græci nominant. Neque solum interest, quales dies sint, sed etiâ quales aëte præcesserint. Si hyems sicca septentrionales ventos habuit, ver autem austros, & pluuias exhibet, ferè subeunt lippitudines, tormina, febres, maximeque in mollioribus corporibus, Ideoque præcipue in mulieribus. Si vero Austri, pluuiæque hyemem occuparunt, ver autem frigidum, & siccum est, grauidæ quidem scēminæ, quibus tum adest partus, abortu periclitantur. Hæ vero, quæ gignunt, imbecillos, vixque vitales edunt. Cæteros lippitudo arida, & si seniores sunt, grauedines, atque destillationes male habent. At si à prima hyeme Austri ad vltimū ver continuarunt, laterum dolores, & insania febricitantium, quàm *φρενίτις* appellant, quàm celerrime rapiunt. Vbi primo calor à primo vere orsus, æstatem quoque similem exhibet, necesse est multum sudorem in febribus subsequi. At si sicca æstas Aquilones habuit, autumnus vero hymbres, Austrique sunt, tota hyeme (quæ proxima est) tussis, destillatio, raucitas, in quibusdam etiam tabes oriuntur. Sin autem autumnus quoque æque siccus iisdem aquilonibus perflatur, omnibus quidē mollioribus corporibus, inter quæ muliebria esse proposui, secūda validudo contingit. Durioribus vero instare possunt, & aridæ lippitudines, & febres partim acutæ, partim longæ, & hi morbi, qui ex atrabile nascuntur. Quod ad ætates verò pertinet, pueri, proximeque his vere optime valent, & æstate prima tutissimi sunt. Senes ætate, & autumnus prima parte, Iuuenes hyeme, quique inter iuuentam, senectutemque sunt. Inimicior senibus hyems, æstas adolcentibus est. Tum si qua imbecillitas oritur, proximum est, ut infantes, tenerosque adhuc pueros serpentina vlcera oris, quæ *αφθæ* Græci nominant, vomitus, nocturnæ vigilæ, aurium humor, circa vmbili-

cum inflammationes exercent. Propriæ etiam denti-
 tiæ gingivarum; exulcerationes, distentiones ner-
 uorum, febriculæ, interdum alui deiectiones, maxillæq;
 caninis dentibus orientibus male habent. Quæ peri-
 cula plenissimi cuiusque sunt, & cui maxime venter
 astrictus est. At ubi ætas paulum processit, glandulæ,
 & vertebrarum, quæ in spina sunt, aliquæ inclina-
 tiones, strumæ, verrucarum quædam genera dolen-
 tia (*ἀπορροήνας*, Græci appellant) & plura alia tu-
 bercula oriuntur. Incipiente vero iam pube, ex
 iisdem multæ, & longæ febres, sanguinis ex naribus
 cursus. Maximeq; omnis pueritia primum circa qua-
 dragesimum diem, deinde septimo mense, tum sep-
 timo anno, postea circa pubertatem periclitatur. Si
 qua etiam genera morborum in infantem inciderint,
 ac neque pubertati, neque primis coitibus, neque
 in fœmina primis menstruis finita sunt, ferè longa
 sunt. Sæpius tamen morbi pueriles, qui diutius mā-
 serunt, terminantur. Adolescentia morbis acutis,
 item comitialibus, tabique maxime obiecta est, fere-
 que iuvenes sunt, qui sanguinem expuunt. Post hanc
 ætatem laterum, & pulmonis dolores, lethargus, cho-
 lera, insania, sanguinis per quædam etiam velut ora
 venarum (*αἱμορροΐδας* Græci appellant) profusio. In
 senectute spiritus, & urinx difficultas, grauedo arti-
 culorum, & renum dolores, nervorum resolutiones,
 malus corporis habitus (*καχεξία* Græci appellant)
 nocturnæ vigiliæ, vitia longiora aurium, oculorum,
 etiam narium, præcipueq; soluta aluus, & quæ sequi-
 tur hanc tormina, vel leuitas intestinorum, cætera-
 que fusi ventris mala. Præter hæc graciles, tabes,
 deiectiones, destillationes, item viscerum, & laterum
 dolores fatigant. Obesi plerunque acutis morbis,
 & difficultate spirandi strangulantur, subitoque sæpe
 moriuntur. Quod in corpore tenuiore vix euenit.

De notis aduersæ valetudinis futuræ .

CAP. II.

ANte aduersam autem valetudinem (ve supra dixi) quædam notæ oriuntur, quarum omnium commune est, aliter se corpus habere, atque consuevit, neque in peius tantum, sed etiam in melius. Ergo si plenior aliquis, & speciosior, & coloratior factus est, suspecta habere bona sua debet. Quæ quia neque in eodem habitu subsistere, neque ultra progredi possunt, ferè retro quasi ruinæ quadam reuoluuntur. Peius tamen signum est ubi aliquis cõtra consuetudinem emacruit, & colorem, decoremq; amisit, quoniam in his, quæ superant, est quod morbus demat: in his, quæ desunt, non est quod ipsum morbum ferat. Præter hæc protinus timeri debet, si grauiora membra sunt, si crebra vlcera oriuntur, si corpus supra consuetudinem incaluit, si grauior somnus pressit, si tumultuosa somnia fuerint, si sæpius expergiscitur aliquis, quàm assuevit, deinde interum soporatur, si corpus dormientis circa partes aliquas contra consuetudinem insudat, maximeque circa pectus, aut ceruices, aut crura, vel genua, vel coxas. Item si marcet animus, si loqui, & moueri piget, si corpus torpet, si dolor præcordiorum est, aut totius pectoris, aut, q in plurimis euenit, capitis, si saluæ plenû est os, si oculi cum dolore vertuntur, si tempora attricta sunt, si membra inhorrescunt, si spiritus grauior est, si circa frontem intentæ venæ mouentur, si frequentes oscitationes, si genua quasi fatigata sunt, totum uè corpus lassitudinem sentit. Ex quibus sæpe plura nunquàm non aliqua febrem antecedunt. In primis tamen illud considerandum est, nunquid sæpius horum aliquid eueniat, ac ideo neque corporis vlla difficultas subsequatur. Sunt e-

C IIj

nim quædam proprietates hominum, sine quarum notitia non facile quicquam in futuram præſagiri poteſt. Facile itaque ſecurus eſt in his aliquis, quæ sæpe ſine periculo euasit. Ille ſolicitari debet, cui hæc noua ſunt, aut qui iſta nunquam ſine coſtodia ſui tuta habuit.

Quæ bona in ægrotantibus ſigna ſint.

CAP. III.

VB I vero febris aliquem occupat, ſcire licet non periclitari, ſi in latus aut dextrum, aut ſiniſtrum, vt ipſi viſum eſt, cubat, cruribus paulum reductis, qui ferè ſani quoque iacentis habitus eſt, ſi facile conuertitur, ſi noctu dormit, ſi interdiu vigilat, ſi ex facili ſpirat, ſi non conſtitatur, ſi circa umbilicum, & pubem cutis plana eſt, ſi præcordia eius ſine vlllo ſenſu doloris æqualiter mollia in vtraque parte ſunt. Quod ſi paulo tumidiora ſunt, ſed tamen digitis cedunt, & non dolent, hæc valetudo, vt ſpaciũ aliquod habebit, ſic tuta erit, Corpus quoque, quod æqualiter molle, & calidum eſt, quodque æqualiter totum inſudat, & e cuius febricula eo ſudore finitur, ſecuritatem pollicetur, quando iam ad ſanitatẽ venit corpus. Sternutamentum etiam inter bona indicia eſt, & cupiditas cibi vel à primo ſeruata, vel etiam poſt faſtidium orta. Neque terere debet ea febris, quæ eodem die finita eſt, ac ne ea quidem, quæ quamuis longiore tempore euauit, tamen ante alteram acceſſionem ex toto quieuit ſic, vt & corpus integrum, quod ἡλικίης Græci vocant, fieret. Si quis autem incidit vomitus, mixtus eſſe & bile, & pituita debet, & in vrina ſubſidere album, leue, æquale ſic, vt etiam ſi quæ quaſi nubeculæ innatarint, in imum deferantur. At venter ei, qui à periculo tutus eſt, reddit modo mollia, figurata eodem

ferre tempore, quo secunda valetudine affluuit, modo conuenientia his, quæ assumuntur. Peior cita aluus est, sed ne hæc quidem terrere protinus debet, si matutinis temporibus coacta magis est, aut si procedente tempore paulatim contrahitur, & ruffa est, neque feditate odoris similem aluum sani hominis excedit. Ac lumbricos quoque aliquos sua sine morbi descendisse, nihil nocet. Si inflammatio in superioribus partibus dolorem, tumoremque fecit, bonum signum est. Sonus ventris inde ad inferiores partes euolutus, magisq; etiam si sine difficultate cum stercore excessit.

Mala signa ægrotantium. C A P. IIII.

Contra grauis morbi periculum est, vbi supinus æger iacet porrectis manibus, & cruribus, vbi residere vult in ipso acuti morbi impetu, præcipueque pulmonibus laborantibus. Vbi nocturna vigilia premitur, etiam si interdiu somnus accedit. Ex quo tamen peior est, qui inter quartam horam, & noctem, quam qui matutino tempore ad quartam. Pessimum tamen est si somnus, neque noctu, neque interdiu accedit: id enim ferè sine continuo dolore, esse non potest. Aequè vero signum malum est etiam somno ultra debitum vrgeri, peius quæ quo magis se sopor interdiu, noctuque continuat. Mali etiam morbi testimonium est, vehementer, & crebro spirare, à sexto die cepisse inhorrescere, plus expuere, vix excreare, dolorem habere continuum, difficulter ferre morbum, iactare brachia, & crura, sine voluntate lachrimare, habere humorem glutinosum dentibus inhærentem, cutem circa umbilicum, & pubem macram, præcordia inflàmata, dolentia, dura, tumida, intenta, magisque si hæc dextra parte, quam sinistra sunt, periculosissimum tamen

C. iiij

est, si venæ quoque ibi vehementer agitantur. Mali etiam morbi signum est, nimis celeriter emacrescere, caput, & pedes, manusq; calidas habere, ventre, & lateribus frigentibus, aut frigidis extremas partes acuto morbo urgente, aut post sudorem inhorrescere, aut post vomitum singultum esse, vel rubere oculos, aut post cupiditatem cibi, post uero longas febres hunc fastidire, aut multum sudare, maximeq; frigido sudore, aut habere sudores non per totum corpus æquales, quiq; febrem non finiant, & eas febres, quæ quotidie tempore eodem reuertantur, quæ uero semper pares accessiones habeant, neque tertio quoque die leuentur, quæ uero continuent, ut per accessiones increscant, per discessionem tantum molliantur, nec unquam integrum corpus dimittant. Periculosum est, si ne leuatur quidem febris, sed æque concitata continuat. Periculosum est etiam post arquatam morbum febrem oriri, utique si præcordia dextra parte dura manserunt, ac dolentibus his leuata. Nulla acuta febris leuiter terrere nos debet. Neq; unquam in acuta febre, aut à somno non est terribilis neruorum distentio. Timere etiam ex somno mali morbi est. Itemq; in prima febre protinus mentem esse turbatam, membrum uero aliquod esse resolutum. Ex quo casu quæ amuis vita redditur, tamen id ferè membrum debilitatur. Vomitus etiam periculosus est syncere pituitæ, vel bilis, peiorq; si viridis, aut niger est. At mala urina est in qua sublidet vel rubra, aut liuida, deterior, in qua quasi fila quædam tenuia, atque alba, pessima ex his, si tanquam ex fursuribus factas nubeculas repræsentat. Diluta quoque, atque alba vitiosa est, sed in phreneticis maxime. Aluus autem mala est ex tota suppressa. Periculosa etiam quæ inter febres fluens conquiescere hominem in cubili non patitur, utique si quod descendit, est per liquidum, aut albidum, aut palidum, aut spumans. Præ

ter hæc periculum ostendit id, quod excernitur, si est exiguum, glutinosum, leue, album, idemq; subpallidum, vel si est aut liuidū, aut biliosum, aut cruentum, aut peioris odoris, quàm ex consuetudine. Malum est etiam, quod post longas febres syncerum est.

De signis longæ valetudinis.

C A P. V.

Post hæc indicia, notum est longum morbum fieri. Sic enim necesse est, nisi occidit. Neque ulla alia spes in malis magnis est, quàm ut impetum morbi trahendo aliquis effugiat, porrigaturque in id tempus, quod curationi locum præstet. Protinus tamen signa quædam sunt, ex quibus colligere possumus morbum, & si non interemerit, longius tamen tempus habiturum. Vbi frigidus sudor inter febres non acutus circa caput tantum, & ceruices oritur, aut vbi febre non quiescente corpus insudat, aut vbi corpus modo frigidum, modo calidum est, & color alius ex alio fit, aut ubi quod inter febres aliqua parte abscessit, ad sanitatem non peruenit, aut vbi egger pro spacio parum emacrescit. Item si vrina modo liquida, & pura est, modo habet quædam subsidientia, si leuia, atq; alba, rubraue sunt, quæ in ea subsidunt, aut si quasdam quasi maculas repræsentat, aut si bullulas excitat.

De indicijs mortis. C A P. VI.

Sed inter hæc quidem proposito metu spes tamen superest. Ad ultima uero iam uentum esse testantur nares acutæ, collapsa tempora, oculi concaui, frigida, languidaque aures, & iunius partibus leniter versæ, cutis circa frontem dura, & intentæ, color aut niger, aut per pallidus multoque magis

si ita hæc sunt, vt neque vigilia præcesserit, neque ventris resolutio, neque inedia. Ex quibus caussis interdum hæc species oritur, sed uno die finitur. Itaque diutius durans mortis index est. Si uero in morbo uetere iam triduo talis est, in propinquo mors est, magisque si præter hæc, oculi quoque lumen refugiunt, & illachrymant, quæque in iis alba esse debent, rubescunt, atque in hisdem uenulæ pallent, pituitaque in iis innatans nouissime angulis inhærescit, alterque ex his minor est, hicque aut uehementer subsederunt, aut facti tumidiores sunt, perque somnum palpebræ non committuntur, sed inter has ex albo oculorum aliquid apparet, neque id fluens alius expressit, eademque palpebræ pallent, & idem pallor labra, & nares decolorat. Eademque labra, & nares, oculique, & palpebræ, & supercilia, aliquaue ex his peruertitur, isque propter imbecillitatem iam non audit, aut non uidet, eadem mors denunciatur ubi æger supinus cubat, eique genua contracta sunt. Vbi deorsum ad pedes subinde delabitur. Vbi brachia, & crura nudat, & inæquabiliter dispergit, neque his calor subest. Vbi hiat, ubi assidue dormit, ubi is, qui mentis suæ non est, neque id facere sanus solet, dentibus stridet. Vbi ulcus, quod aut ante, aut in ipso morbo natum est, aridum, & aut pallidum, aut liuidum factum est. Illa quoque mortis indicia sunt, ungues, digiti que pallidi, frigidus spiritus, aut si manibus, qui in febre, & acuto morbo, uel insania, pulmonis uel dolore, uel capitis, in veste floccos legit, simbras uel diducit, uel in adiuncto pariete, si qua minuta eminent, carpit. Dolores etiam circa coxas, & inferiores partes orti, si ad viscera transierunt, subitoque desierunt, mortem subesse testantur, magisque, si alia quoque signa accesserunt. Neque is feruari potest, qui sine ullo tumore febricitans, subito strangulatur, aut deuoratur.

re saluam suam non potest. Cuius in eodem febris, corporisque habitu ceruix conuertitur, sic ut de uorare æque nihil possit. Aut cui simul, & continua febris, & ultima corporis infirmitas est, aut cui febre non quiescente exterior pars friget, interior sic calet, ut etiam sitim faciat, aut qui febre æque non quiescente, simul & delirio, & spirandi difficultate vexatur, aut qui è potu veratro exceptus distentione neruorum est, aut qui ebrius obmutuit, is enim febre, adiecta neruorum distentione consumitur, nisi aut febris accessit, aut eo tempore, quo ebrietas solui debet, loqui cepit. Mulier quoque grauida acuto morbo facile consumitur, & is, cui somnus dolorem augeat, & cui protinus in recenti morbo bilis atra, uel infra, uel supra se ostendit, cuius alterutrum modo se prompsit, cum iam longo morbo corpus eius esset extenuatum, & affectum. sputum etiā biliosum, & purulentum, siue separatim ista, siue mixta proueniunt, interitus periculum ostendunt. Ac si circa septimum diem tale esse cœpit, proximum est, ut is circa quartumdecimum diem decedat, nisi alia signa meliora, peioraue accesserint. quæ quo leuiores, grauioraue subsecuta sunt, eo vel seriores mortem, vel maturiorem denunciant. Sudor quoque frigidus in acuta febre pestiferus est. atque in omni morbo uomitus, qui varius, & multorum colorum est, præcipueq; si malus in hoc odor est. Ac sanguinem quoque in febre vomuisse pestiferum est. Urina vero rubra, & tenuis in magna cruditate esse consuevit: & sæpe antequam spacio maturescat hominem rapit. Itaque si talis diutius permanet, periculum mortis ostendit. Pessima tamen est, præcipueq; mortifera, nigra, crassa, mali odoris: atque in uiris quidem, & mulieribus talis deterrima est. In pueris vero, quæ tenuis, & diluta est. Alius quoque uaria pestifera est, quæ strigmentum, sanguinem, bi-

lem viridem, aliquid modo diuersis temporibus, modo simul, & in mixtura quadam discreta tamen representat. Sed hæc quidem potest paulo diutius trahere. In præcipiti verò iam esse denunciat, quæ liquida, eademq; uel nigra, uel pallida, uel pinguis est, utique si magna scditas odoris accessit. Illud interrogari me posse ab aliquo scio, si certa futuræ mortis indicia sunt: quomodo interdum deserti à medicis conualecant, quosdamq; fama prodiderit in ipsis funeribus reuixisse. Quin etiam uir iure magni nominis Democritus, ne finitæ quidem uitæ satis certas notas esse proposuit, quibus medici credidissent, adeo illud non reliquit, ut certa aliqua signa futuræ mortis essent: aduersus quos, ne dicam illud quidem, quod in uicino sæpe quædam notæ positæ non bonos, sed imperitos medicos decipiunt, quod Asclepiades funeri obuius intellexit eum uiuere, qui efferebatur, ne protinus crimen artis esset, si quod professoris sit, illa tamen moderatius subiiciam. Coniecturalem artem esse medicinam, rationemq; coniecturæ talem esse, ut cum sæpius aliquando responderit, interdum tamen fallat nos. Si quid itaque uix in millesimo corpore aliquando decipit, id notam non habet, cum per innumerabiles homines respondeat. Idq; non in his tantum, quæ pestifera sunt, dico, sed in his quoque, quæ salutaria. Si quidem etiam spes interdum frustratur, & moritur aliquis, de quo medicus securus primò fuit. Quæq; medendi causa reperta sunt, non nunquam in peius aliquid conuertunt. Neque id euitare humana imbecillitas in tanta varietate corporum potest. Sed est tamen medicinæ fides, quæ multo sapius, perque multo plures ægros prodest. Neque tamen ignorare oportet in acutis morbis fallaces magis notas esse & salutis, & mortis.

De notis, quas aliquis in singulis morborum generibus habere possit. CAP. VII.

Sed cum proposuerim signa, quæ in omni aduersa valetudine communia esse consueuerunt, ea quoque transibo, vt quas aliquis in singulis morborum generibus habere possit notas, indicem. Quædam autem sunt, quæ ante febres, quædam, quæ inter eas, quid aut intus sit, aut vëturum sit, ostendunt. Ante febres, si caput graue est, aut ex somno oculi caligant, aut frequentia sternutamenta sunt, circa caput aliquis pituitæ impetus timeri potest. Si sanguis, aut calor abundat, proximum est, vt aliqua parte profluuium sanguinis fiat. Si sine causâ quis emarescit, ne in malum habitum corpus eius recidat, metus est. Si præcordia dolent, aut inflammatio grauis est, aut non toto die concocta fertur vrina, cruditatem esse manifestum est. Quibus diu color sine morbo regio malus est, hi vel capitis doloribus confluctantur, vel terram edunt. Qui diu habent faciem pallidam, & tumidam, aut capite, aut uisceribus, aut aluo laborant. Si in continua febre puero uenter nihil reddit, mutaturq; ei color, nec somnus accedit, ploratq; is assidue, metuenda neruorum distentio est. Frequens autem destillatio in corpore tenui, longoque tabem timendam esse testatur. Vbi pluribus diebus non descendit aluus, docet aut subitam deiectionem, aut febriculam instare. Vbi pedes turgent, longæ deiectiones sunt. Vbi dolor in imo ventre, & in coxis est, aqua inter cutē instat. sed hoc morbi genus ab ilibus oriri solet. Idem propositum periculum est his, quibus voluntas desidendi est, venter nihil reddit, nisi & egre, & durum: tumor in pedibus est. idemque modo dextra, modo sinistra parte ventris inuicem oritur, atque finitur.

COR. CELSI

sed à iecinore id malum proficisci videtur. eiusdem morbi nota est. Vbi circa umbilicum intestina torquentur (*σπασμὸς* Græci nominant) coxæq; dolores manent, eaq; neque tempore, neque remediis solvantur. Dolor autem articularum, pro ut in pedibus, manibus'ue, aut alia qualibet parte sic est, vt eo loco nerui contrahantur, aut si id' membrum ex leui causa fatigatum, æque frigido, calidoq; offenditur, podagram, chiragram'ue, vel eius articuli, in quo id sentitur, morbum futurum esse denuntiat. Quibus in pueritia sanguis ex naribus fluxit, dein fluere desinit, hi vel capitis doloribus confliscuntur necesse est, vel in articulis aliquas exulcerationes graues habeant, uel aliquo morbo etiam debilitentur. Quibus fœminis menstrua non proueniunt, necesse est capitis acerbissimi dolores sint, vel qualibet alia pars morbo infestetur. Eademq; his pericula sunt, quibus articularum vitia dolores, tumoresq; siue podagra, similibusq; morbis oriuntur, & desinunt. Vtique si sæpe tempora hisdem dolent: noctuq; corpora insudant, si frons prurit, lippitudinis metus est. Si mulier à partu vehementes dolores habet, neque alia præter ea signa mala sunt, circa vigesimum diem aut sanguis per nares erumpet, aut in inferioribus partibus aliquid abscedet. Quicumq; etiam dolorem ingentem circa tempora, & frontem habebit, is alterutra ratione eum finiet, magisq; si iuuenis erit, per sanguinis profusionem, si senior, per suppurationem. Febris autem, quæ subito sine ratione, sine bonis signis finita est, ferè reuertitur. Cui fauces sanguine & interdium, & noctu replentur sic, vt neque capitis dolores, neque præcordiorum, neque tussis, neque vomitus, neque febricula præcesserit, huius aut in naribus, aut in faucibus vlcus reperietur. Si mulieri ex inguine febricula orta est, neque causa apparet, vlcus in vulua est. Urina

autem crassa, ex qua, quod desiderat, album est: significat circa articulos, aut circa viscera dolorem, metumq; morbi esse. Eadem viridis, aut viscerum dolorem, tumoremq; cum aliquo periculo subesse, aut certe corpus integrum non esse testatur. At si sanguis, aut pus in vrina est, vel vesica, vel renes exulcerati sunt. Si hæc crassa carunculas quasdam exiguas quasi capillos habet, aut si bullat, aut si male olet, & interdum quasi harenam, interdum quasi sanguinem trahit, dolent autem coxæ, quæque inter has, superq; pubem sunt: & accedunt frequentes ritus; interdum vomitus biliosus, extremæq; partes frigesunt, vrinæ crebra cupiditas, sed magna difficultas est, & quod inde excretum est, aquæ simile vel rufum, vel pallidum est, paulum tamen in eo leuamenti est, alius uero cum multo spiritu redditur, utiq; in renibus vitium est. Aut si paulatim destillat, uel si sanguis per hanc editur, & in eo quædam cruenta concreta sunt, idq; ipsum cum difficultate redditur, & circa pubem inferiores partes dolent, in eadem vesica vitium est. Calculosi vero his indicijs cognoscuntur. Difficulter vrina redditur, paulatimq; interdum etiam sine voluntate destillat. Eadem harenosa est, nonnunquam aut sanguis, aut cruentum, aut purulentum aliquid cum ea excernitur. Eamq; quidam promptius recti, quidam resupinati, maximeque hi, qui grandes calculos habent, quidam etiam inclinati reddunt: colemque extendendo, dolorem leuant. Grauitatis quoq; cuiusdam in ea parte sensus est, atque ea cursu, omniq; motu augentur. Quidam etiam cum torquentur, pedes inter se subinde mutatis vicibus implicant. Fœminæ vero oras naturalium suorum manibus admotis scalpere crebro coguntur. Nonnunquam si digitum admo-uerunt, ubi vesicæ ceruicem is vrget, calculum sentiunt. At qui spumantem sanguinem excreant, his

COR. CELSI

In pulmone vitium est. Mulieri grauidæ sine modo fusa aluus elidere partum potest. Eidem si lac ex mammis profluit, imbecillum est, quod intus gerit. duræ mammæ sanum illud esse testantur. Frequens singultus, & præter consuetudinem continuus iecur inflammatum esse significat. Si tumores super vlcera subito esse desierunt, idq; à tergo incidit, vel distentio neruorum, vel rigor timeri potest. At si à priore parte id euenit, vel lateris acutus dolor, vel infania expectanda est. Interdum etiam huiusmodi casum, quæ tutissima inter hæc est, profusio alui sequitur. Si ora venarum sanguinem solita fundere, subito suppressa sunt, aut aqua inter cutē aut tabes sequitur, eadem tabes subit, si in lateris dolore orta suppuratio, intra quadraginta dies purgari non potuit. At si longa tristitia cum longo timore, & vigilia est, atræ bilis morbus subest. Quibus sæpe ex naribus fluit sanguis, his aut lien tumet, aut capitis dolores sunt, quos sequitur, vt quædam ante oculos tanquam imagines obuersentur. At quibus magni lienes sunt, his gingivæ malæ sunt, & os olet, aut sanguis aliqua parte prorumpit. quorum si nihil euenit, necesse est in cruribus mala vlcera, & ex his nigræ cicatrices fiant. Quibus caussa doloris neq; sensus eius est, his mens labat. Si in ventrem sanguis confluit, ibi in pus vertitur. Si à coxis, & ab inferioribus partibus dolor in pectus transit, neque vllum signum malum accessit, suppurationis eo loco periculum est. Quibus sine febre aliqua ex parte dolor, aut prurigo cum rubore, aut calore est, ibi aliquid suppurat. Vrina quoque, quæ in homine sano parum liquida est, circa aures futuram aliquam suppurationem esse denunciat. Hæc verò cum sine febre quoq; vel latentium, vel futurarum rerum notas habeant, multo certiora sunt, vbi febris accessit, atque etiam aliorum morborum tum signa nascuntur.

Ergo

Ergo protinus infania timenda est, vbi expeditior alius, quàm sani fuit, sermo est, subitaque loquacitas orta est, & hæc ipsa solito audacior. aut vbi raro quis, & vehementer spirat, venasque concitatas habet, præcordiis duris, & tumentibus. Oculorum quoque frequens motus, & in capitis dolore offusæ oculis tenebræ, vel nullo dolore substante somnus ereptus, continuataque nocte, & die vigilia, vel prostratum contra consuetudinem corpus in ventrem sic, vt ipsius alui dolor id non coegerit. Item robusto adhuc corpore insolitus dentium stridor, infanæ signa sunt. Siquid etiam abscessit, & antequàm suppureret, manente adhuc corpore insolita febre subsedit, periculum affert primum furoris, deinde interitus, auris quoque dolor acutus cum febre continua, vehementique sæpe mentem turbat, & ex eo casu iuniores interdum intra septimum diem moriuntur, seniores tardius. Quoniam neque æque magnas febres experiuntur, neque æque insaniunt, ita sustinent, dum his affectus intus versatur. Suffusæ quoque sanguine mulieris mammarum, furorem venturum esse testantur. Quibus autem longæ febres sunt, his aut abscessus aliqui, aut articulorum dolores erunt. Quorum faucibus in febre eliditur spiritus, instat his neruorum distentio. Si angina subito finita est, in pulmonem id malum transit, idque sæpe intra septimum diem occidit, quod nisi incidat, sequitur, vt aliqua parte suppuret. Deinde post alui longam resolutionem, tormina. Post hæc intestinorum leuitas oritur. Post nimias destillationes, tabes. Post lateris dolores, vitia pulmonum. Post hæc, infania. Post magnos feruores corporis, neruorum rigor, aut distentio. vbi caput vulneratum est, delirium. vbi vigilia torset, neruorum distentio. vbi vehementer venæ super vlcera mouentur, sanguinis profluvium erit. Suppuratio vero pluribus morbis ex-

D

C O R. C E L S I

citatur. Nam si longæ febres sine dolore, sine manifesta causa remanent, in aliquam partem id malum incumbit, in iunioribus tamen, nam in senioribus ex eiusmodi morbo quartana ferè nascitur. Eadem suppuratio fit, si præcordia dura dolentia ante vigesimum diem hominem non sustulerunt, neque sanguis ex naribus fluxit, maximeque in adolescentibus. utique si inter principia aut oculorum caligo, aut capitis dolores fuerunt, sed cum in inferioribus partibus aliquid abscedit. At si præcordia tumorem mollem habent, neque habere intra sexaginta dies desinunt, hæretque per omne id tempus febris, tum in superioribus partibus fit abscessus, ac si inter ipsa vlcera non fluit, circa aures erumpit. Cumque omnis longus tumor ad suppurationem ferè spectet, magis se tendit is, qui in præcordiis, quam is, qui est in ventre, & is, qui supra umbilicum, quam is, qui infra est. Si lassitudinis etiam sensus in febre est, vel in maxillis, vel in articulis aliquid abscedit. Interdum quoque vrina tenuis, & cruda sic diu fertur: ut alia salutaria signa sint. Exque eo casu plerunque infra transversum septum (quod *διαφραγμα* Græci vocant) fit abscessus. Dolor autem pulmonis si neque per spura, neque per cucurbitulas, neque per sanguinis detractionem, neque per victus rationem finitus est, vomicas aliquas intus excitat aut circa vigesimum diem, aut circa xxx: nonnunquam etiam circa sexagesimum. numerabimus autem ab eo die, quo primum febricitavit aliquis, aut inhorruit, aut gravitatem eius partis sensit. Sed hæ vomicæ modo à pulmone, modo à contraria parte nascuntur. Quod suppurat ab ea parte, quæ afficit, dolorem, inflammationemque concitat, ipsum calidius est, & si in partem sanam aliquis decubuit, onerare eam ex pondere aliquo videtur. Omnis etiam suppuratio quæ nondum oculis patet, sic deprehendi potest. Si fe-

bris non dimittit, eaque interdium leuior est, nocturne
increfcit, multus fudor oritur, cupiditas tuſſienti
eſt, & penè nihil in tuſſi excreatur, oculi caui ſunt,
malæ rubent, venæ ſub lingua inalbeſcunt, in ma-
nibus ſiunt adunci ungues, digiti, maximeque ſummi
pallent, in pedibus tumores ſunt, ſpiritus diffi-
lius trahitur: cibi faſtidium eſt, puſtulae toto cor-
pore oriuntur. Quod ſi protinus initio dolor, & tuſ-
ſis fuit: & ſpiritus difficultas: vomica vel ante, vel
circa vigefimum diem erumpet. ſi ſerius iſta cœpe-
rint, necelle eſt quidem increſcant. Sed quo mi-
nus cito aſſecerint, eo tardius ſoluentur. Solent e-
tiam in graui morbo pedes cum digitis, unguibus-
que nigreſcere. Quod ſi non eſt mors conſecuta,
& reliquum corpus inualuit, pedes tamen deci-
dunt.

Quæ notæ in quoque morbi genere vel ſpem, vel
pericula oſtendant. C A P. VII.

Sequitur, vt in quoque morbi genere proprias
notas explicem, quæ vel ſpem, vel periculum o-
ſtendat. Ex veſica dolente, ſi purulenta vrina
proceſſit, inque ea leue, & album ſubſedit, metum
detrahit. In pulmonis morbo, ſi ſputo ipſe leuatur
dolor, quauis id purulentum eſt, tamen æger facile
ſpirat, facile excreat, morbum ipſum non difficulter fert,
potest ei ſecunda valetudo contingere. Neque inter
initia terreri conuenit, ſi protinus ſputum miſtum
eſt ruſſo quodam, & ſanguine, dummodo ſtatim eda-
tur. Laterum dolores ſuppuratione facta, deinde in-
tra quadrageſimum diem purgata, finiuntur. Si in
iocinore vomica eſt, & ex ea fertur pus purum, & al-
bum, ſalus ei facilis. Id enim malum in tunica eſt. Ex ſup-
purationibus vero, hæ tolerabiles ſunt, quæ in exte-
riorem partem feruntur, & acuantur. Et ex his quæ

D ij

COR. CELSI

intus procedunt, hæ leuiiores, quæ contra se cutem non afficiunt, eamque & sine dolore esse, & eiusdem coloris, cuius reliquæ partes sunt, sinunt esse. Pus quoq; quacunque parte erumpit, si est leue, album, & vnius coloris, sine vilo metu est, & quo effuso febris protinus conquieuit, desieruntque vrgerè cibi fastidium, & potionis desiderium, si quando etiam suppuratio descendit in crura, sputumque eiusdem factum pro ruffo purulentum est, periculi minus est. At in tabe eius qui saluus futurus est, sputum esse debet album, æquale totum, eiusdemque coloris, sine pituita, & ei que etiam simile esse oportet, si quid in nares à capite destillat. Longe optimum est febrem omnino non esse, secundum est, tantulam esse, vt neque cibum impediat, neque crebram sitim faciat. Alius in hac valetudine ea tuta est, quæ quotidie coacta, eaque conuenientia his, quæ assuntur, reddit. Corpus id, quod minime tenue, maximeque lati pectoris, atque setosi est, cuiusque cartilago exigua, & carnosa est. Super tabem si mulieri quoque suppressa menstrua fuerunt, & circa pectus, atque scapulas dolor mansit, subitoque sanguis erupit, leuari morbus solet. Nam & tussis minuitur, & sitis, atque febriculæ desinunt. Sed iisdem ferè, nisi reddit sanguis, vomica erumpit, quæ quo cruentior, eo melior est. Aqua autem inter cutem minime terribilis est, quæ nullo antecedente morbo cœpit, deinde quæ longo morbo superuenit. Vtiq; si firma viscera sunt, si spiritus facilis, si nullus dolor, si sine calore corpus est, æqualiterque in extremis partibus macrum est, si venter mollis, si nulla tussis, nulla sitis, si lingua ne per somnum quidem inarescit, si cibi cupiditas est, si venter medicamentis mouetur, si per se excernit mollia, & figurata, si extenuatur, si vrina, & vini mutatione, & epotis aliquibus medicamentis mutatur. Si corpus sine lassitudine est, & morbum facile susti-

net. Siquidem in quo omnia hæc sunt, is ex toto tutus est, in quo plura ex his sunt, is in bona spe est. Articulorum vero vitia vt podagræ, chiragræque si iuvenes tentarunt, neque callum induxerunt, solui possunt, maximeq; torminibus leniuntur, & ex quocunque modo venter fluit. Item morbus comitialis ante pubertatem ortus non ægre finitur, & in quo ab vna parte corporis venientis accessionis sensus incipit, optimum est à manibus, pedibus ue initium fieri, deinde à lateribus, pessimum inter hæc à capite. Atque in his quoque ea maxime profunt, quæ per deiectiones excernuntur. Ipsa autem deiectio sine vlla noxa est, quæ sine febre est, si celeriter desinit, si contracto ventre nullus motus eius sentitur, si extremam alium spiritus sequitur. Acræ tormina quidem periculosa non sunt, si sanguis, & strigmenta descendunt, dum febris, cæteræque accessiones huius morbi absint, adeo vt etiam grauida mulier non solum reseruari possit, sed etiam partum reseruare. Prodestque in hoc morbo, si iam ætate aliquis processit. Contra intestinorum leuitas facilius à teneris ætatibus depellitur, vtique si fieri vrina, & ali cibo corpus incipit. Eadem ætas prodest & in coxæ dolore, & humerorum, & in omni resolutione neruorum. Ex quibus coxa, si sine torpore est, si leuiter friget, quamuis magnos dolores habet, tamen & facile, & mature sanatur, resolutumque membrum, si nihilominus aliter fieri sanum potest, oris resolutio etiam, aluo cità finitur. Omnisque deiectio lippienti prodest. At varix ortus, vel per ore venarum subita profusio sanguinis, vel tormina insaniam tollunt. Humerorum dolores, qui ad scapulas, vel manus tendunt, vomitu atræ bilis soluuntur. Et quisquis dolor deorsum tendit, sanabilior est. Singultus sternutamento finitur. Longas deiectiones supprimit vomitus. Mulier sanguinem vomens profusis menstruis liberatur. Quæ

C O R. C E L S I

menstruis non purgatur, si sanguinem ex naribus fudit omni periculo vacat. Quæ locis laborat, aut difficulter partum edit, sternutamento leuatur. Aestiu quartana ferè brevis est. Cui calor, & tremor est, salutis delirium est. Lienosis bona tormina sunt. Denique ipsa febris (quod maxime mirum videri potest) sæpe præsidio est. Nam & præcordiorum dolores, si sine inflammatione sunt, finit, & in iocinoris dolore succurrit, & nervorum distentionem, rigoremque (si postea cœpit) ex toto tollit, & ex difficultate vrinæ morbum tenuioris intestini ortum (si vrinam per calorem mouet) leuat. At dolores capitis, quibus oculorum caligo, & rubor cum quadam frontis prurigine accedunt sanguinis profusione, vel fortuita, vel etiam petita summouentur. Si capitis, ac frontis dolores ex vêtô, vel frigore, aut æstu sunt, grauedine, & sternutamentis finiuntur. Febrem autem ardentem (quàm Græci καυστική vocant) subitus horror exoluit. Si in febre aures obtusæ sunt, si sanguis e naribus fluxit, aut venter resolutus est, illud malum definit ex toto. Nihil plus aduersus surditatem quàm biliosa aluus potest. Quibus in fistula vrinæ vti minuti abscessus (quos πυπρά Græci vocant) esse cœperūt, iis vbi pus ea parte profluxit, sanitas redditur. Ex quibus cum pleraq; per se proueniant, scire licet inter ea quoque, quæ ars adhibet naturam plurimum posse. Contra, si caput febre continenti dolet, neque quicquam reddit, malum atque mortiferum est, maximeque id periculum est pueris à septimo anno ad quartumdecimum. In pulmonis morbo si sputum primis diebus non fuit, deinde à septimo die cœpit, & vltra septimū mansit, periculosum est. Quantoque magis mistos, neque inter se ductos coleres habet, tanto deterius. Et tamen nihil peius est quàm syncerum id edidit, siue rufum est, siue cruentum, siue albū, siue glutinosum, siue pallidum

sive spumans, nigrum tamen pessimum est. In eodem morbo periculosa sunt tussis, destillatio, etiam (quod alias salutare habetur) sternutamentum. Periculosissimumque est, si hæc secuta subita deiectio est. Ferè verò quæ in pulmonis, eadem in lateris doloribus, & mitiora signa, & asperiora esse cõsuerunt. Ex iocinore si pus cruentum exit, mortiferum est. At ex suppurationibus hæc pessimæ sunt, quæ intus tendunt, sic, ut exteriorem quoque cutem decolorent. Ex his deinde, quæ in exteriorem partem prorumpunt, quæ maximæ, quæque planissimæ sunt. Quod si ne raptà quidem vomica, vel pure extrinsecus emissio febris quieuit, aut quanuis quierit, tamen repetit. Item si sitis est, si cibi fastidium, si venter liquidus, si pus est liuidum, & pallidum, si nihil æger excreat, nisi pituitam spumantem, periculum certum est. Atque ex his quidem suppurationibus, quas pulmonum morbi cõcitarunt, ferè senes moriuntur, ex cæteris iuniores. At in tabe sputum mixtum, purulentum, febris assidua, quæ & cibi tempora eripit, & siti affligit in corpore tenui, periculum subesse testatur. Si quis etiam in eo morbo diutius traxit, vbi capilli fluunt, vbi vrina quædam araneis similia subsidencia ostendit, atque in his odor fœdus est, maximeque vbi post hæc, orta deiectio est, protinus moritur. Vtique si tempus autumnii est, quo ferè qui cætera parte anni traxerunt, resoluuntur. Item pus expulisse in hoc morbo, deinde ex toto spuerè desisse, mortiferum est. Solent etiam in adolescentibus ex eo morbo vomica, fistulaque oriri, quæ non facile sanescunt, nisi si multa signa bonæ valetudinis subsequuta sunt. Ex reliquis vero minime facile sanantur virgines, aut hæ mulieres, quibus super tabem menstrua suppressa sunt. Cui vero sano subitus dolor capitis ortus est, dein somnus oppressit, sic ut streat, neque expurgatur, intra septimum diem per-

D iiii

COR. CELSI

eundum est, magis si eum alius cita non antecesserit. Si palpebræ dormientis non coeunt, si album oculorum apparet. Quos tamen ita mors sequitur, si id malum non est febre discussum. At aqua inter cutem, si ex acuto morbo cœpit, ad sanitatem raro perducitur. vtiq̃ue si contraria his, quæ supra posita sunt, subsequuntur. æque in ea quoque tussis spem tollit. Item si sanguis sursum, deorsumq̃ue erupit, & aqua medium corpus impleuit. Quibusdam etiam in hoc morbo tumores oriuntur, deinde desinunt, deinde rursus assurgunt. Hi quidē tutiores sunt, quàm qui supra comprehensi sunt, si attenduntur. Sed ferè fiducia secunda valetudinis opprimuntur. Illud iure aliquis mirabitur, quomodo quædam simul & affligant nostra corpora, & parte aliqua tueantur. Nam siue aqua inter cutē quem impleuit, siue in magno abscessu multum puris coit, simul id omne effusisse æque mortiferum est, ac si quis sani corporis vulnere factus exanguis est. Articuli vero, qui sic dolent, vt super eos ex callo quædam tubercula innata sint, nunquam liberantur. Quæq̃ue eorum vicia vel in senectute cœperunt, vel in senectutem ab adolescentia peruenerunt, vt aliquando leniri possunt, sic nunquam ex toto finiuntur. Morbus quoque comitialis post annum quintum & vigesimum ortus ægre curatur, multoq̃ue ægrius is, qui post quadragesimum annum cœpit, adeo vt in ea ætate aliquid in natura spei, vix quicquam in medicina sit. In eodem morbo si simul totum corpus afficitur, neque ante in partibus aliquis venientis mali sensus est, sed homo ex improviso concidit, cuiuscunque is ætatis est, vix sanescit. Si vero aut mens læsa est, aut neruorum facta resolutio, medicinæ locus non est. Deiectionibus quoque si febris accessit, si inflammatio iocinoris, aut præcordiorum, aut ventris, si immodica sitis, si longius tempus, si

aluus varia, si cum dolore est, etiam mortis periculum subest. Maximeque, si inter hæc tormina vetera esse cæperunt. Isque morbus maxime pueros absumit vsque ad annum decimum. Cæteræ ætates facilius sustinent. Mulier quoque grauida eiusmodi casu rapi potest, atque etiam si ipsa conualuit, partum tamen perdit. Quin etiam tormina ab atra bile orsa mortifera sunt, aut si sub his extenuato iam corpore subito nigra aluus profluxit, aut intestinorum leuitas. Periculosior est si frequens deiectio est, si venter omnibus horis, & cum somno, & sine hoc profluit, si similiter noctu, & interdium: si quod excernitur aut crudum est, aut nigrum: & præter id etiam leue, & mali odoris sit: si sitis vrget, si post potionem vrina non redditur, quod euenit quia tunc liquor omnis non in vesicam, sed in intestina descendit, si os exulceratur, si rubet facies, & quasi maculis quibusdam colorum omnium distinguitur, si venter est quasi fermentatus, pinguis, atque rugosus, si & cibi cupiditas non est. Inter quæ cum euident mors sit, multo euidentior est: si iam longum quoque id vitium est, maximeque si etiam in corpore senili est. Si vero in tenuiore intestino morbus est, vomitus, singultus, neruorum distentio, delirium, mala sunt. At in morbo arquato durum fieri iecur perniciosissimum est. Quos lien male habet, si tormina prehenderunt, deinde versa sunt vel in aquam inter cutem, vel intestinorum leuitatem vix vlla medicina periculo subtrahit. Morbus intestini tenuioris, nisi resolutus est intra septimum diem, occidit. Mulier ex partu si cum febre vehementibus etiam, & assiduus capitis doloribus præmitur, in periculo mortis est. Si dolor, atque inflammatio est, in his partibus, quibus viscera continentur, frequenter spirare signum malum est. Si sine causa longus dolor capitis est, & in ceruices, ac scapulas transit, rursusque in ca-

COR. CELSI

put reuertitur, aut à capite ad ceruices, scapulasque peruenit, perniciosus est, nisi vomitam aliquam excitauit sic, vt pus extusfaretur. Aut nisi sanguis ex aliqua parte prorupit, aut nisi in capite multa prurigo, toto'ue corpore pustulæ ortæ sunt. Aequè magnum malum est, vbi torpor, atque prurigo peruagantur modo per totum caput, modo in parte, aut sensus alicuius ibi quasi frigoris est, eaque ad summam quoque linguam perueniunt. Et cum in iisdem abscessibus auxilium sit, eo difficilior sanitas est, quo minus sæpe sub his malis illi subsequuntur. In coxæ vero doloribus si vehemens torpor est, frigescitque crus, & coxa, aluiusque nisi coacta non reddit, idque quod excernitur, mucosum est, iamque ætas eius hominis quadagesimum annum excessit, is morbus erit longissimus, minimeque annuus: neque finiri poterit nisi aut vere, aut autumno. Difficilis æque curatio est in eadem ætate, vbi humerorum dolor vel ad manus peruenit, vel ad scapulas tendit, torporemque, & dolorem creat: neque bilis vomitu leuatur. Quacunque vero parte corporis membrum aliquod resolutum est, si neque mouetur, & emacrescit, in pristinum habitum non reuertitur, eoq; minus quo vetustius id vitium est, & quo magis in corpore senili est. Omniq; resolutioni neruorum ad medicinam non idonea tempora sunt hyems, & autumnus. aliquid sperari potest vere, & æstate. Isque morbus medio cris vix sanatur, vehemens sanari non potest. Omnis etiam dolor minus medicinx patet, qui sursum procedit. Mulieri grauidæ, si subito mamme emacruerunt, abortus periculum est. Quæ neque peperit, neque grauida est, si lac habet, à mensuris defecta est. Quartana æstiuæ breuis autumnalis ferè longa est, maximeque quæ cœpit hyeme appropinquante. si sanguis profluxit,

deinde secuta est dementia cum distentione nervorum, periculum mortis est. Itemque si medicamentis purgatum, & adhuc inanem, nervorum distentio oppressit, aut si in magno dolore extremæ partes frigent, neque is ad uitam redit, qui ex suspendio spumante ore detractus est. Alius nigra sanguini atro similis repentina siue cum febre, siue etiam sine hac, perniciosa est.

De morborum curationibus. CAP. IX.

Cognitis inditijs, quæ nos vel spe consolentur, vel metu terreant, ad curationes morborum transeundum est. Ex his quædam communes sunt, quædam propriæ. Communes, quæ pluribus morbis opitulantur. propriæ, quæ singulis. ante de communibus dicam. Ex quibus tamen quædam non ægros solum, sed sanos quoque sustinent, quædam in aduersa tantum valetudine adhibentur. Omne vero auxilium corporis aut demit aliquam materiam, aut adijcit, aut euocat, aut reprimit, aut refrigerat, aut calefacit, simulque aut durat, aut mollit. Quædam non vno modo tantum, sed etiam duobus inter se non contrarijs adiuuant. Demitur materia sanguinis detractione, cucurbitula, deiectione, vomitu, frictione, gestatione, omni que exercitatione corporis, abstinentia, sudore, de quibus protinus dicam.

De sanguinis detractione per venas.

CAP. X.

Sanguinem incisa vena mitti nouum non est. sed
nullum pene morbum esse, in quo non mittatur,
nouum est. Item mitti iunioribus, & feminis vterum non gerentibus, vetus est. In pueris

C O R. C E L S I

vero idē experiri & in senioribus, & in gravidis quoque mulieribus vetus non est. si quidem antiqui primam, vltimamque ætatem sustinere non posse hoc auxilij genus iudicabant, persuaserantque sibi mulierem gravidam, quæ ita curata esset, abortum esse facturam. Postea vero vsus ostendit nihil ex his esse perpetuum: aliasque potiores obseruationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis consilium debeat. interest enim non quæ ætas sit, neque quid in corpore intus geratur, sed quæ vires sint. Ergo si iuuenis imbecillus est, aut si mulier, quæ gráuida non est, parum valet, male sanguis emittitur. Emoritur enim vis, si quæ his supererat, & hoc modo erepta est. At firmus puer, & robustus senex, & gráuida mulier valens, tuto curantur. Maxime tamen in his medicus imperitus falli potest, quia ferè minus roboris illis ætatibus subest. Mulierique prægnanti post curationem quoque viribus opus est non tantum ad se, sed etiam ad partum sustinendum. Non quicquid aut intentionem animi, aut prudentiam exigit, protinus faciendum est, cum præcipua in hoc ars sit, quæ non annos numeret, neque conceptionem solam videat, sed vires æstimet, & ex eo colligat, possit nec ne superesse, quod vel puerum, vel senem, vel in vna muliere quod duo corpora simul sustineat. Interest enim inter valens corpus, & obesum, inter tenue, & infirmum. Tenuioribus magis sanguis, plenioribus magis caro abundat. Facilius itaque illi detractionem eiusmodi sustinent, celeriusque ea, si nimium est pinguis, quis affligitur. Ideoque vis corporis melius ex venis, quam ex ipsa specie æstimatur. neque enim solum hæc consideranda sunt, sed etiam morbi genus quod sit. vtrum superans, an deficiens materia læserit. Corruptum corpus sit, an integrum. Nam si materia vel deest, vel integra est, istud alienum est. At si vel copia sui ma-

le habet, vel corrupta est, nullo modo melius succurritur. Ergo vehemens febris ubi rubet corpus, plenęque venę tument, sanguinis detractio- nem requirit. Item viscerum, morbi, neruorum- que resolutio, & rigor, & distentio, quicquid de- nique fauces difficultate spiritus strangulat, quic- quid subito supprimit vocem, quisquis intolerabi- lis dolor est, & quacunque de causa ruptum aliquid intus, atque collisum est. Item malus corporis ha- bitus, omnesque acuti morbi, qui modo, vt supra dixi, non infirmitate, sed onere nocent, fieri ta- men potest, vt morbus quidem id desideret, corpus autem vix pati posse videatur. Sed si nullum ta- men appareat aliud auxilium, periturusque sit qui la- borat, nisi temeraria quoque via fuerit adiutus, in hoc statu boni medici est ostendere, quam nulla spes sine sanguinis detractioe sit, faterique quantus in hac ipsa re sit metus. & tum demum si exigetur, sanguinem mittere. de quo dubitari in eiusmodi re non oportet. satius est enim anceps auxilium expe- riri, quam nullum. idque maximę fieri debet ubi ner- ui resoluti sunt, ubi subito aliquis obmutuit, ubi angina strangulatur, ubi prioris febris accessio pe- nę confecit, paremque subsequerisimile est, neque eandem videntur sustinere ægri vires posse. Cum sit autem minime crudo sanguis mittendus, tamen ne id quidem perpetuum est. neque enim semper concoctionem res expectat. Ergo si ex superiore parte aliquis decidit, si contusus est, si ex aliquo su- bito casu sanguinem vomit, quanuis paulo ante sum- psit cibum, tamen protinus ei demenda materia est, ne si subsederit, corpus affligat. Idemque etiam in aliis casibus repentinis, qui strangulabunt, dictum erit. At si morbi ratio patietur, tum demum nulla cru- ditaris suspicionem remanente id fiet. Ideoque ei rei vi- detur aptissimus aduersę valetudinis dies secundus,

COR. CELSI

aut tertius. Sed ut aliquando etiam primo die sanguinem mittere necesse est, sic nunquam utile post diem quartum est, cum iam spatio ipso materia & exhausta est, & corpus corrumpit, ut detractio imbecillum id facere possit, non possit integrum. Quod vehemens febris urget, in ipso impetu eius sanguinem mittere, hominem iugulare est. Expectanda ergo remissio est, si non decrescit, sed crescere desist, neque speratur remissio, tunc quoque, quanvis peior, sola tamen occasio non omittenda est. Ferè etiam ista medicina, ubi necessaria est, in biduum diuidenda est. satius est enim in primum leuare ægrum, deinde perpurpare, quam simul omni vi effusa fortasse præcipitare. Quod si in cura quoque aquæ, quæ inter cutem est, ista respondet, quanto magis necesse est in sanguine respondeat. mitti vero is debet, si totius corporis causa fit, ex brachio. si partis alicuius, ex ea ipsa parte, aut certe quam proxima. quia non ubique mitti potest, sed in temporibus, in brachiis, iuxta talos. Neque ignoro quosdam dicere quam longissime sanguinem inde, ubi lædit, esse mittendum. sic enim auerti materiæ cursum, at illo modo in id ipsum, quod grauat, euocari. sed id ipsum falsum est. Proximum enim locum primo exaruit. Ex vltioribus autem eatenus sanguis sequitur, quatenus emittitur. Vbi is suppressus est, quia non trahitur, ne venit quidem. Videtur tamen vsus ipse docuisse, si caput fractum est, ex brachio potius sanguinem mittendum esse. Si quod in humero vicium est, ex altero brachio, credo quia si quid parum cesserit, opportuniore hæ partes iniuriæ sunt, quam quæ iam male habent. auertitur quoque interdum sanguis, ubi alia parte prorumpens, alia emittitur. Desinit enim fluere qua volumus: inde obiectis quæ prohibeant, alio dato itinere. Mittere autem sanguinem cum sit expeditissi-

mum vsum habenti, tum ignaro difficillimum est. iuncta enim est vena arterijs, his nerui. ita si nervum scalpellus attingit: sequitur nervorum distentio, eaque hominem crudeliter consumit. At arteria incisa neque coit, neque sanescit, interdum etiam ut sanguis vehementer erumpat, efficit. Ipsius quoque venæ, si forte præcisa est, capita comprimuntur, neque sanguinem emittunt. At si timide scalpellus demittitur, summam cutem lacerat, neque venam incidit. Non nunquam etiam ea latet, neque facile reperitur. Ita multæ res id difficile incipio faciunt, quod perito facillimum est. Incidenda ad medium uena est, ex qua cum sanguis erumpit, colorem eius, habitumque oportet attendere. Nam si is crassus, & niger est, vitiosus est, ideoque utiliter effunditur. Si rubet, & pellucet, integer est. eaque missio sanguinis adeo non prodest, ut etiam noceat, protinusque is supprimendus est. Sed id evenire non potest sub eo medico, qui scit ex quali corpore sanguis mittendus sit. Illud magis fieri solet, ut æque niger assidue, ac primo die profluat. quod quanvis ita est, tamen si iam satis fluxit, supprimendus est, semperque ante finis faciendus est, quam anima deficiat. deligandumque brachium super imposito expresso ex aqua frigida penicillo, & postero die averso medio digito, non autem scalpello, vena ferienda, ut recens coitus eius resoluatur, iterumque sanguinem fundat. Siue autem primo, siue secundo die sanguis, qui crassus, & niger initio fluxerat, & rubere, & pellucere coepit, satis materiæ detractum est, atque quod superest, sincerum est. Ideoque protinus brachium deligandum, habendumque ita est, donec valens cicatrix sit, quæ celerrime in vena confirmatur.

Cucurbitularum vero duo genera sunt, æneū, & corneum. Aenea altera parte patet, altera clausa est, Cornea altera parte æque patens, altera foramen habet exiguum. In æneam linamentū ardens conijcitur, ac sic os eius corpori aptatur, imprimiturq; donec inhæreat. Cornea per se corpori imponitur, deinde vbi ea parte, qua exiguum foramen est, ore spiritus adductus est, superq; cæra cauum id clausum est, æque inhærescit. Vtraque non ex his tantum materiæ generibus, sed etiam ex quolibet alio recte fit. At si cætera defecerunt, calculus quoq; aut pultarius oris compressioris ei rei commode aptatur, vbi inhæsit, si concisa ante scalpello cutis est, sanguinem extrahit. si integra est, spiritum. Ergo vbi materia, quæ intus est, lædit, illo modo, vbi inflatio, hoc imponi solet. Vsus autem cucurbitulæ præcipuus est, vbi non in toto corpore, sed in parte aliqua vitium est, quam exhauriri ad confirmandam valetudinem satis est. Idq; ipsum testimonium est, etiā scalpello sanguinem, vbi membro succurritur, ab ea potissimum parte, quæ iam læsa est, esse mittendum, quod nemo cucurbitulam diuersæ parti imponit, nisi cum profusionem sanguinis eò auertit, sed ei ipsi quæ dolet, quæq; liberanda est. Opus etiam esse cucurbitula pôt in morbis longis, quanuis & ijs iam spacium aliquod accessit, siue corrupta materia, siue spiritu male habente. In acutis quoq; quibusdam si & leuari corpus debet, & ex vena sanguinem mitti, vires non patiuntur. Idq; auxilium vt minus vehemens, ita magis tutum. Neq; vnquam periculosum est, etiam si in medio febris impetu, etiam si in cruditate adhibetur. Ideoq; vbi sanguinem mitti opus est, si in-

si incisa vena præceps periculum est, aut si in parte corporis etiam vitium est, huc potius confugiendum est. cum eo tamen ut sciamus, hic ut nullum periculum, ita leuius præsidium esse, nec posse vehementi malo, nisi æque vehemens auxilium succurrere.

De deiectione. CAP. XII.

Deiectionem autem antiqui varijs medicamentis, crebraq; alui ductione in omnibus ferè morbis moliebantur, dabantque aut nigrum veratrum, aut filiculam, aut squamam æris, quam *λεπιδόχαλον* Græci vocant, aut lactucæ marinæ lac, cuius gutta pani adiecta, abunde purgat, aut lac vel asininum, vel bubulum, vel caprinum, eique salis paulum adijciebant, decoquebantq; id, & sublatis his, quæ coierant, quod quasi serum supererat, bibereangebant. Sed medicamenta stomachum ferè lædunt. ideoq; omnibus catharticis aloë miscenda est. Aluus si vehementius fluit, aut sæpius ducitur, hominem infirmat. Ergo nunquam in aduersa valetudine medicamentum eius rei causâ recte datur, nisi ubi is morbus sine febre est. Ut cum veratrum nigrum, aut atra bile vexatis, aut cum tristitia insaniētibus, aut ijs, quorum nervi parte aliqua resoluti sunt, datur. At ubi febres sunt, satius est eius rei causâ cibos, potionesq; assumere, qui simul & alant, & ventrem molliant. Suntq; valetudinis genera, quibus ex lacte purgatio conuenit. Plerunque vero aluus potius ducenda est, quod ab Asclepiade quoq; sic vituperatum, ut tamen seruatum sit, video plerunq; sæculo nostro præteriri. Est autem ea moderatio, quam is secutus videtur, apertissima, ut neque sæpe ea medicina tentetur, & tamen semel sumptum, vel bis, non omittratur. Si caput graue est; si oculi caligant, si morbus maioris intestini est, quod Græci *κῆλον* nominant, si in imo

E

COR. CELSI

ventre, aut in coxa dolores sunt, si in stomachū quz-
dam biliosa concurrunt, vel etiam pituita eò se, hu-
mor ve aliquis aquæ similis confert, si spiritus diffici-
lius redditur, si nihil per se venter excernit. vtiq; si iu-
xta quoq; stercus est, & intus remanet, aut si sterco-
ris odorem nihil deijciens, eger ex spiritu suo sentit,
aut si corruptum est, quod excernitur, aut si prima ine-
dia febrem non sustulit, aut si sanguinem, mitti cum
opus sit, vires non patiuntur, tempus ve eius rei præte-
riit. aut si multum ante morbum aliquis portauit, aut
si is, qui sæpe, vel sponte, vel casu purgatus est, subi-
to habet aluum suppressam. Seruanda vero illa sunt,
ne ante diem tertium ducatur, ne vlla cruditate sub-
stante, ne in corpore infirmo, diuq; aduersa valetudi-
ne exhausto, neve in eo, cui satis aluus reddit cotidie
quive eam liquidam habebit, ne in ipso accessionis
impetu, quia quod tum infusum est, aluo contine-
tur, regeſtumque in caput multo grauius periculum
efficit, pridie verò abstinere debet æger, vt aptus
tali curationi sit. Eodem die ante aliquot horas a-
quam calidam bibere, vt superiores eius partes ma-
descant, tum immittenda in aluum est, si leui me-
dicina contenti sumus, pura aqua, si paulo valentio-
ri, mulsæ, si leni, ex aqua, in qua fœnum Græcum
vel ptisana, vel malua decocta sit. Si reprimēdi caus-
sa, ex verbenis. Acris autem est marina aqua, vel alia,
sale adiecto, atque vtraque decocta commodior est.
Acrior fit adiecto vel oleo uel nitro, vel melle quo-
que. Si acrior est, eo plus extrahit, sed minus fa-
cile sustinetur. . Id quod infunditur, neque frigi-
dum esse oportet, neque calidum, ne alterutro mo-
do lædat. Cum infusum est, quantum fieri potest con-
tinere se in lectulo debet eger, nec primæ cupidita-
ti deiectionis protinus cædere. vbi necesse est, tum
demum residere. fereq; eo modo dempta materia su-
perioribus partibus leuatis morbum ipsum mollit.

Cum vero, quoties res coegit, desidendo aliquis se exhaust, paulisper debet conuiuiscere, & ne vires deficiant, utiq; eo die cibum assumere. qui plenior an exiguus sit datus, ex ratione eius accessionis, quæ expectabitur, aut in metu non erit, estimari oportebit.

De vomitu. CAP. XIII.

AT vomitus ut in secunda quoq; valetudine sepe necessarius biliosis est, sic etiã in his morbis, quos bilis cõcitauit. Ergo omnibus, qui ante febres horrore, & tremore vexantur, omnibus, qui cholera laborant, omnibus etiam cum quadam hilaritate insanientibus, & comitiali quoq; morbo oppressis, necessarius est. Sed si acutus morbus est, si cut in cholera, si febris est, ut inter horrores, asperioribus medicamentis opus non est, sicut in deiectionibus quoq; supra dictum est, satisq; est eavomitus causa sumi, quæ sanis quoq; sumenda esse proposui. At ubi longi, valentesq; morbi sine febre sunt, ut comitialis, aut insania, veratro quoque albo utendum est, id neque hyeme, neque æstate recte datur. optime vere, tolerabiliter autumno. quisquis daturus erit, id agere ante debet, ut accepturi corpus humidius sit. Illud scire oportet, omne eiusmodi medicamentum, quod potui datur, non semper ægris prodesse, semper sanis nocere.

De frictione. CAP. XIII.

DE frictione vero, & gestatione adeo multa Asclepiades tanquam inuentor eius posuit, quod in eo volumine, quod communium auxiliorum scripsit, cum trium tantum faceret mentionem, vini scilicet & aquæ, & gestationis, tamen maximam partem in hoc consumpserit. Oportet autẽ

E ij

COR. CELSI

neque recentiores viros in his fraudare, quæ vel reppererunt, vel recte secuti sunt. & tamen ea, quæ apud antiquiores aliquos posita sunt, authoribus suis reddere. Neque dubitari potest quin latius quidem, & dilucidius vbi, & quomodo frictione vtendum esset, Asclepiades præceperit, nihil tamen reppererit, quod non a vetustissimo authore Hippocrate paucis verbis comprehensum sit, qui dixit. frictione, si vehemens sit, durari corpus, si lenis, molliri, si multa, minui, si modica, impleri. Sequitur ergo vt tum vtendū sit, cum aut astringendum corpus sit, quod fluens est, aut moliendum quod induruit, aut digerendum in eo quod copia nocet, aut alendum id, quod tenue, & infirmum est. Quas tamen species si quis curiosius æstimeret, quod iam ad medicum non pertinet, facile intel liget omnes ex vna causa pendere, quæ demit. Nam & astringitur aliquid eo dempto, quod interpositū, vt id laxaretur, effecerat, & mollitur eo detracto, qđ duriciem creabat, & impletur non ipsa frictione, sed eo cibo, qui postea vsq; ad cutem digestionem quadam relaxatam penetrat. Diuersarum vero rerum in modo causa est. Inter vñtionē autem, & frictionē multum interest. Vngi. n. leuiterq; pertractari corpus etiam in acutis, & recētibus morbis oportet, in remissione tamen, & ante cibum. Longa vero frictione vti neq; in acutis morbis, neq; in crescentibus conuenit, præter quā cum phreniticis somnus ea quæritur. Amat autem hoc auxilium valetudo longa, & iam à primo impetu inclinata. Neq; ignoro quosdam dicere omne auxilium necessarium esse in crescentibus morbis, non cum iam per se finiuntur, quod non ita se habet. Potest enim morbus, etiam qui per se finem habiturus est, citius tamen adhibito auxilio tolli. quod duabus de causis necessariū est, vt & quā primū bona valetudo contingat, & ne morbus, qui remanet, iterum quāuis leui de causa exasperetur. Potest

enim morbus minus grauis esse quàm fuerit, neque ideo tamen solui, sed reliquis quibusdam inhærere, quas admotum aliquod auxilium discutit. Sed vt leuata quoq; aduersa valetudine recte frictio adhibetur, sic nunquam adhibenda est febre incresecẽte. Verum si fieri poterit, cum ex toto corpus ea vacabit, minus certe cum ea remiserit. Eodem autem modo in tutis corporibus esse debet, vt cum infirmus aliquis implendus modo est in partibus, aut quia ipsius mēbri imbecillitas id requirit, aut quia alterius. Nam & capitis longos dolores ipsius frictio leuat, non in impetu tamen doloris, & membrum aliquod resolutum ipsius frictione confirmatur. Lōge tamen sæpius aliud perfricandum est, cum aliud dolet, maximeq; cum à summis, aut à medijs partibus corporis euocare materiam volumus, ideoq; extremas parteis perfricamus. Neq; audiendi sunt, qui numero finiunt quoties aliquis perfricādus sit. Id enim ex viribus hominis colligendum est. Et si is, qui per infirmus est, potest satis esse quinquagies, si robustior, potest ducẽtes esse faciẽdum. Inter vtrunq; deinde prout vires sunt. Quo fit vt etiam minus sæpe in muliere, quàm in viro, minus sæpe in puero, vel sene, quàm in iuvene manus dimouendæ sint. Deniq; si certa mēbra perfricantur multa, valentiq; frictione opus est. Nam neq; totum corpus infirmari cito per partem potest, & opus est quàm plurimum materię digeri, siue id ipsum membrũ, siue per id aliud leuamus. At vbi totius corporis imbecillitas hanc curationem per totũ id exigit, breuior esse debet, & lenior, vt tantummodo summam cutem emolliat, quo facilius capax ex recenti cibo nouæ materię fiat. In malis iam egrum esse testatur, vbi exterior pars corporis friget, interior cum siti calet, vt supra posui. Sed tunc quoq; vnicum in frictione præsidium est, quæ si calorem in cutem euocauit, potest alicui medicinæ locum facere.

E iij

GEstatio quoq; longis etiam, & inclinatis morbis aptissima est, utilisq; est & his corporibus, quæ iam ex toto febre carent, sed adhuc exerceri per se non possunt, & his quibus lentæ morborum reliquæ remanent, neq; aliter eliduntur. Asclepiades etiam in recenti, vehementiq; febre, præcipueq; ardente, ad discutiendam eam, gestatione dixit utendum esse, sed id periculose fit, meliusque quiete eiusmodi impetus sustinetur, si quis tamen experiri volet, sic experiatur: si lingua non erit aspera, si nullus tumor, nulla duricies, nullus dolor visceribus, aut capiti, aut præcordijs suberit. & ex toto nunquā gestari corpus dolens debet, siue id in toto, siue in parte est, nisi tamen solis nervis dolentibus, neq; unquam in recenti febre, sed in remissione eius. Genera autem gestationis plura sunt adhibenda, quæ sunt & pro viribus cuiusque, & pro opibus, ne aut imbecillum hominem nimis digerant, aut humili obsint. Gestationum lenissima est naui, vel in portu, vel in flumine, vehementior in alto mari naui, vel lectica, aut scāno, acrior vehiculo. Atq; hæc ipsa & intendi, & leniri possunt. si nihil horum est, suspendi lectus debet, & moveri. si ne id quidem est, at certe vni pedi lecti subijciendus funiculus est, atq; ita lectus huc, & illuc manu impellendus. Et leuia quidem genera exercitationis infirmis cōueniunt. Valentiora vero his, qui iam pluribus diebus febre liberati sunt, aut his, qui grauium morborum initia sic sentiunt, vt adhuc febre vacent. Quod & in tabe, & in stomachi vitijs, & cum aqua cutem subijt, & interdum in morbo regio fit, aut vbi quidam morbi, qualis comitialis, qualis insania est sine febre, quanuis diu manent. In quibus affectibus ea quoque genera exercitatio-

num necessaria sunt, quæ comprehendimus eo loco, quo quemadmodum sani, neque firmi homines se gererent, præcipimus.

De abstinentia, CAP. XVI.

Abstinentiæ vero duo genera sunt, alterum vbi nihil assumit æger, alterum vbi non nisi quod oportet. Initia morborum primum famem, sitimque desiderant, ipsi deinde morbi moderationem, vt neq; aliud quàm expedit, neq; eius ipsius nimium sumatur. Neque enim conuenit iuxta inediam protinus facietatem esse. Quod si sanis quoque corporibus inutile est, vbi aliqua necessitas famem fecit, quanto inutilius est in corpore etiam egro? Neq; vlla res magis adiuuat laborantem, quàm tempestiua abstinentia. Imtemperantes homines apud nos, ipsi cibi tempora curantibus dant. Rursus alij tempora medicis pro dono remittunt: sibi ipsis modum uendicant. Liberaliter agere se credunt qui cætera illorum arbitrio relinquunt: in genere cibi liberi sunt: quasi queratur quid medico liceat, non quid ægro salutare si: cui vehementer nocet, quoties in eius quod assumitur uel tempore, uel modo, uel genere peccatur.

De sudore. CAP. XVII.

Sudor etiam duobus modis elicitur: aut sicco calore, aut balneo. Siccus calor est, & harenæ calidæ, & laconici, & clibani, & quarundam naturalium sudationes, ubi è terra profusus calidus vapor ædificio includitur, sicut super baias in myrtetis habemus. Præter hæc Sole quoque, & exercitatione is mouetur. Vtiliaque hæc genera sunt quoties humor intus nocet, isque digerendus est.

E iij

COR. CELSI

Ac neruorum quoque quædam vitia sic optime curantur, sed cætera infirmis possunt conuenire. Sol & exercitatio tantum robustioribus, qui tamen sine febre, vel initio morbi, vel etiam grauibz morbis tenentur. Cauendum autem est ne quid horum vel in febre, vel in cruditate tentetur. At balnei duplex vsus est. Nam modo discussis febribz initium cibi plenioris, viniq; firmioris valetudini facit, modo febrem ipsam tolit, fereq; adhibetur, vbi summam cutem relaxari, euocariq; corruptum humorem, & habitum corporis mutari expedit. antiqui timidius ea utebantur. Asclepiades audacius. Neque terrere autem ea res, si tempestiua est, debet. & ante tempus nocet. Quisquis febre liberatus est, simulatq; ea vno die non accessit, eo, qui proximus est, post tempus accessionis, tuto lauari potest. At si circuitum habere ea febris solita est, sic, vt tertio, quarto ve die reuertatur: quandocunque non accessit, balneum tutum est. Manentibus vero adhuc febribz, si hæ sunt lentę, lienesq; iam diu male habent, recte medicina ista tentatur, cum eo tamen ne præcordia dura sint: neve ea tumeant, ne ve lingua aspera sit, neve aut in medio corpore, aut in capite dolor vllus sit, neve tum febris incre-scat. At in his quidem febribz, quæ certum circuitum habent, duo balnei tempora sunt: alterum ante horrorem, alterum febre finita. In his vero, qui lentis febriculis diu detinētur, cum aut ex toto recessit accessio, aut si id non solet, certe lenita est, iamq; corpus tam integrum est, quàm maxime esse in eo genere valetudinis solet, imbecillus homo iturus in balneum vitare debet, ne ante frigus aliquod expeririatur. Vbi in balneum venit, paulisper resistere, expeririq; num tempora astringantur, & an sudor aliquis oriatur. Illud si incidit, hoc non secutum est, inutile eo die balneum est, perungendus est is leni-

ter, & referendus est, vitandumque omnimodo frigus, & abstinentia vtendum. At si temporibus integris primum ibi, deinde alibi sudor incipit: fouendū os aqua calida, tum in folio desidendum est, atque ibi quoque videndum, num sub primo contactu aquæ calidæ summa cutis inhorrescat, quod vix tamē fieri potest, si priora recte cesserunt. certum id autem signum inutilis balnei est. Ante verò, an postea quam in aquam calidam se demittat, aliquis pervngi debeat, ex ratione valetudinis suæ cognoscat. Ferè tamen, nisi vbi nominatim, vt postea fiat, id præcipitur: moto sudore leuiter corpus perungendum, deinde in aquam calidam demittendum est. Atque hic quoque habenda virium ratio est. Neque committendum vt per æstum anima deficiat, sed maturius is auferendus, curioseque in vestimentis inuoluendus est, vt neque ad eum frigus aspiret, & ibi quoque antequam aliquid assumat, insuder. Fomenta quoque calida sunt milium, sal, harena, quodlibet eorum calefactum, & in linteum coniectum. Si minore vi opus est, etiam solum linteum. At si maiore, extincti tiones, inuolutique panniculis, & sic circumdati. Quin etiam calido oleo replentur vtriculi, & in vasa fictilia, ad similitudinem, quas lenticulas vocant, aqua coniicitur, & sal sicco linteo excipitur. demittiturque in aquam bene calidam. tum super id membrum, quod fouendum est, collocatur, iuxtaque igne ferramenta duo sunt capitulis paulo latioribus, alterumque ex his demittitur in eum salem, & aqua super leuiter aspergitur. Vbi frigere cœpit, ad ignem refertur, & idem in altero fit, deinde innicem in vtroque, inter quæ descendit salsus, & calidus succus, qui contractis aliquo morbo nervis opitulatur. His omnibus commune est digerere id quod vel præcordia onerat, vel fauces strangulat, vel in aliquo membro nocet. Quando autem quoque vtendum sit, in

ipsis morborum generibus dicetur.

Qui cibi, potiones ve, aut valentis, aut mediæ, aut imbecillæ materiæ sint. CAP. XVIII.

CUm de his dictum sit, quæ detrahendo iuant, ad ea veniendum est, quæ nos alunt, id est cibum, & potionem. hæc autem non omnium tantum morborum, sed et secundæ valetudinis communia præsidia sunt. Pertinetque ad rem omnium proprietates nosse. primum ut sani sciant quomodo his utantur. deinde ut exsequentibus nobis morborum curationem, liceat species rerum, quæ assidue necessariæ erunt, subiicere. neque necesse est subinde singulas eas nominare. Scire igitur oportet omnia legumina, quæque ex frumentis panificia sunt, generis valentissimi esse. Id valentissimū voco, in quo plurimum alimenti est, item omne animal quadrupes domesticum, omnē grandem feram, quales sunt capræ, ceruus, aper, onager, omnem grandem auem, quales sunt anser, & pavo, & grus: omnes belluas marinas, ex quibus cetos est, quæque his pares sunt. Item mel, & caseum quo minus mirum est, opus pistorium valentissimū esse, quod ex frumento, adipe, melle, caseo constat. In media vero materia numerari ex oleribus debere ea, quorum radices vel bulbos assumimus. Ex quadrupedibus leporem, aues omnes à minimis ad phœnicopterum. Item pisces omnes, qui salem non patiuntur, solidive saliantur. Imbecillissimam vero materiam esse omne olus, & quicquid in cauliculo nascitur, qualis est cucurbita, & cucumis, & capparitis, omnia poma, oleas, coctas, itemque conchilia. Sed quanuis hæc ita discretæ sunt, tamen etiam quæ sub eadem specie sunt, magna discrimina recipiunt, aliaque res alia, vel valentior est, vel infirmior. Si quidem plus ali-

menti est in carne, quàm in villo alio. Firmius est triticum, quàm milium, id ipsum, quàm hordeum, & ex tritico firmissima siligo, deinde simila, deinde cui nihil adèptum est (quod αὐτόπυρον Græci vocât) infirmior est. ex polline infirmissimus cibariorum panis. Ex leguminibus vero valentior faba, vellenticula, quàm pisum. Ex oleribus valentior rapa, nappique, & omnes bulbi, in quibus cepam quoque, & allium numero, quàm pastinaca, vel quæ specialiter radícula appellatur. Item firmior brastica, & beta, & porum, quàm lactuca, vel cucurbita, vel asparagus. At ex fructibus surculorum valentiores vuar, ficus, nuces, palmulæ, quàm quæ poma proprie nominantur. Atque ex his ipsis firmiora, quæ succosa, quàm quæ fragilia sunt. Itemque ex his auiibus, quæ in media specie sunt, valentior ea, quæ pedibus, quàm quæ volatu magis nititur, & ex his quæ volatu fidunt, firmiores sunt, quæ grandiores aues, quàm quæ minutæ sunt, vt ficedula, & tardus. Atque ear quoque, quæ in aqua degunt, leuiorem cibum præstant, quàm quæ natandi scientiam non habent. Inter domesticas vero quadrupes leuissima suilla est, grauissima bubula. Itemque ex feris quo maius quodque animal, eo robustior ex eo cibus est. Pisciumque eorum, qui ex media materia sunt, quibus maxime vitur, tamen grauissimi sunt, ex quibus salsamenta quoque fieri possunt, qualis lacertus est. deinde qui quanuis teneriores, tamen duri sunt, vt aurata, coruus, scarus, oculata, tum plani, post quos etiam leuiiores lupi, mulique, & post hos omnes saxatiles. Neque vero in generibus rerum tantummodo discrimen est, sed etiã in ipsis, quæ & ætate fit, & mæbro, & solo, & celo, & habitu. nã quadrupes animal omne si lactans est, minus alimèti præstat. Item quo tenerior pullus, cohortalis est. In piscibus quoque media ætas, quæ nõ dũ summam magnitudinẽ impleuit. Deinde ex eodẽ sue

C O R. C E L S I

vngule, rostrum, aures, cerebellum. Ex agno, hędo ve-
 cum petiolis totum caput aliquanto quā cętera
 membra leuiora sunt, adeo vt in media materia poni
 possint. Ex auibus pęctora, colla, alę ve rectę infir-
 mis annumerantur. Quod ad solum vero pertinet,
 frumentum quoque valentius est collinum, quā
 cępestre. leuior piscis inter saxa editus, quā in ha-
 rena, leuior in arena, quā in limo. Quo fit, vt ex sta-
 gno, vellacu, vel flumine eadem genera grauiora
 sint. Leuiorq; qui in alto, quā qui in vado vi-
 xit. Omne etiam ferum animal domestico leuius,
 & quodcunque humido cęlo, quā quod sicco
 natum est. Deinde eadem omnia pingua, quā
 macra: recentia, quā salsa, noua, quā ve-
 tusta plus alimenti habent. Tum res eadem magis
 alit iurulenta, quā assa, magis assa, quā elixa. O-
 uum durum valentissimę materię est, molle, vel sor-
 bile, imbecillissimę. Cumque panificia omnia fir-
 missima sint, elota tamen quędam genera frumenti,
 vt alica, oriza, ptisana, vel ex hisdem facta sorbitio,
 vel pulricula. Et aqua quoque madens panis imbe-
 cillissimis anumerari potest. Ex potionibus vero
 quęcunq; ex frumento facta est, itemq; lac, mulsum,
 defrutum, passum, vinum aut dulce, aut vehemens,
 aut mustum, aut magnę vetustatis, valentissimi ge-
 neris est. At acetum, & id vinum, quod paucorum
 annorum, vel austerum, vel lene est, in media mate-
 ria est. Ideoq; infirmis nunquam generis alterius
 dari debet. Aqua omnium imbecillissima est. firmi-
 orq; ex frumento potio est, quo firmius fuit ipsum
 frumentum. firmior ex eo vino, quod bono solo,
 quā quod tenui, quodq; temperato cęlo, quā
 quod aut nimis humido, aut nimis sicco: nimiumq;
 aut frigido, aut calido natum est. Mulsum quo plus
 mellis habet, defrutum quo magis incoctum est, pas-
 sum quo ex sicciore vva est, eo valētius est. Aqua leuiss

lima pluuialis est, deinde fontana, tum ex flumine,
tum ex puteo, post hæc ex niue, aut glacie. grauior
his ex lacu, grauiissima ex palude. Facilis etiam & ne-
cessaria cognitio est naturam eius requirentibus. nā
 leuis pondere apparet, & ex his quæ pondere pares
 sunt, eo melior quæque est, quo celerius & calefit, &
 frigescit, quoque celerius ex ea legumina percoquū-
 tur. ferè verò sequitur, vt quo valentior quæque ma-
 teria est, eo minus facile concoquatur, sed si conco-
 cta est, plus alit. Itaque vtendum est materiæ gene-
 re pro viribus, modusque omnibus pro genere su-
 mendus. Ergo imbecillis hominibus rebus infirmis-
 simis opus est. mediocriter firmos media materia op-
 time sustinet, & robustis apta, validissima est. Plus
 deinde aliquis assumere ex leuioribus potest, magis
 in his quæ valentissima sunt, temperare sibi debet.

Quæ natura, ac proprietas cuiusque rei sit, quæ ve-
 scimur. CAP. XIX.

NEquæ hæc sola discrimina sunt, sed etiam
 aliæ res boni succi, aliæ mali sunt, quas
 ὀχρούς, vel κακοχρούς Græci vocant. Aliæ
 lenes, aliæ acres, aliæ crassiores pituitam in nobis
 faciunt, aliæ tenuiores, aliæ idoneæ sunt stomacho,
 aliæ alienæ sunt. Itemque aliæ inflant, aliæ ab hoc
 absunt. aliæ calefaciunt, aliæ refrigerant, aliæ faci-
 le in stomacho acescunt, aliæ non facile intus currū-
 puntur, aliæ mouent aluum, aliæ supprimunt, aliæ
 citant vrinam, aliæ tardant. Quædam somnum mou-
 uent, quædam sensus excitant. Quæ omnia ideo no-
 scenda sunt, quoniam aliud aliter, vel corpori, vel
 valetudini conuenit.

Quæ res boni succi sint. CAP. XX.

COR. CELSI

Boni succi sunt triticum, seligo, alica, oriza, amyllum. Item & lenes sunt, & stomacho aptæ, & calefaciunt tragus, prifana, lac, caseus mollis, omnis venatio, omnes aues, quæ ex media materia sunt. Ex maioribus quoque hæ, quas supra nominauimus. Medii inter teneros, durosque pisces, vt mullus, & lupus, verna, lactuca, vrtica, malua, cucumis, cucurbita, ouum forbile, portulaca, cochla, palmula. ex pomis quodcunque neque acerbum, neque acidum est. Vinum dulce, vel leue, passum, de frutum, olea quæ ex his duobus in alterutro seruatae sunt, vulua, rostra, trunculi que. In summa omnis pinguis caro, omnis glutinosa, omne iecur.

Quæ res mali succi sint.

CAP. XXI.

MAli vero succi sunt milium, panicum, hordeum, legumina, caro domestica permactra, omnisque caro falsa, omne falsamentum, garum, vetus caseus, cicer, radícula, rapa, napi, bulbi, brassica, magisque etiam cyma eius, asparagus, beta, cucumis, porrum, eruca, nasturcium, thymum, nepeta, satireia, hyssopum, ruta, anethum, feniculum, cuminum, anesum, lapatium, sinapi, & allium, cepa, lienes, renes, intestina, pomum quodcunque acidum, vel acerbum est: acetem, omnia aceria, acida, acerba, oleum, pisces quoque saxatiles, omnesque, qui ex tenerrimo genere sunt, aut hi, qui rursus nimium duri, virosique sunt, vt ferè quos stagna, lacus, limosive riui ferunt, quive in nimiam magnitudinem excesserunt.

Quæ res lenes: queve acres sint.

CAP. XXII.

Lenes autem sunt sorbitiones, pulticula, laganum, amilum, ptisana, pinguis caro, & quæcunque glutinosa est. Quod ferè quidem in omni, quæ domestica fit, præcipue tamen in vngulis, trunculisque suum, in petiolis, capitulisque hedorum, & viculorum, & agnorum: omnibusque cerebellis. Item si qui proprie bulbi nominantur, lac, defrutum, passum, nuclei pinei. Acria sunt omnia nimis austera, omnia acida, omnia salsa, & mel quidem quo melius est, eo magis. Itè alliū, cepa, eruca, ruta, nasturciū, cucumis, beta, brassica, asparagus, sinapi, radicula, intubus, ocymū, lactuca, maximaq; olerū pars.

Quæ res crassiores, quæve tenuiores pituitam faciunt. CAP. XXIII.

Crassiores autem pituitam faciunt oua sorbilia, alica, oriza, amylum, ptisana, lac, bulbi, omniaque ferè glutinosa. Extenuant eandem omnia salsa, atque acria, & acida.

Quæ res stomacho idoneæ sunt. CAP. XXIII.

Stomacho autem aptissima sunt quæcunque austera sunt, etiam quæ acida sunt: quæque cōtacta sale modico sunt. Item panis sine fermento, & elota alica, vel oriza, vel ptisana, omnis auis, omnis venatio, atque vtraque vel assa, vel elixa. Ex domesticis animalibus bubula. Si quid ex cæteris sumitur, macrum potius, quàm pingue. Ex sue vngulæ, rostra, aures, vuluæ, sterilesque. Ex oleribus intubus, lactuca, pastinaca, cucurbita elixa, fiser. Ex pomis cerasum, morum, sorbum, pirum fragile, quale crustuminum, vel neuianum est. Item pira quæ reponuntur tarentina, atq; signina. Malum orbiculatū, aut scandianum, vel amerinum, vel cotoneū, vel pu-

C O R. C E L S I

nicum. Vux ex olla, molle ouum, palmulæ, nuclei, pinei, oleæ albæ ex dura muria, eadem aceto intinctæ, vel nigre, quæ in arbore bene permaturuerunt, vel quæ in passo, defruto ve feruatæ sunt. Vinum austerum, licet iam asperum sit, item resinatium. Duri ex media materia pisces, ostrea, pectines, murices, purpuræ, cochleæ, cibi, potionesque vel frigida, vel feruentes, absinthium.

Quæ res alienæ stomacho sunt.

C A P. XXV.

A Liena verò stomacho sunt omnia tepida, omnia falsa, omnia iurulenta, prædulcia, omnia pingua, sorbitio, panis, fermentatus iteq; vel ex milio, vel ex hordeo, oleū, radices olerum, & quodcunq; olus ex oleo, garo ve estur, mel, mulsum, defrutum, passum, lac, omnis caseus, vua recens, ficus & viridis, & arida, legumnia omnia, quæque inflare consueuerunt. Item thymum, nepeta, satireia, hyssopum, nasturtium: lapatium, lapsanum, iuglandes. Ex his autem intelligi potest non quicquid boni succi est, protinus stomacho conuenire, neq; quicquid stomacho conuenit, protinus boni succi esse.

Quæ inflant, aut inflationem leuant.

C A P. XXVI.

I Nflant autem omnia ferè legumina, omnia pingua, omnia dulcia, omnia iurulenta, mustum, atque etiam id vinum, cui nihil adhuc ætatis accessit. Ex oleribus alium, cepa, brassica, omnesque radices excepto sifire, & pastinaca, bulbi, ficus etiam arida, sed magis virides, vux recentes, nuces omnes exceptis nucelis pineis, lac, omnisque caseus, quicquid deinde subcrudum aliquis assumpsit. Minima inflatio

flatio fit ex venatione, aucupio, piscibus, pomis, oleis, conchyliis, ouis vel mollibus, vel forbilibus, vino vetere. Fœniculum vero, & anetum inflationes etiam leuant.

Quæ res aut calefaciunt, aut refrigerant.

C A P. XXVII.

AT calefaciunt piper, sal, caro omnis iurulenta, allium, cepa, ficus arida, salsamentum, vinum, & quo meracius est, eo magis refrigerant olera, quorum crudi caules assumuntur, vt in tubus, & lactuca. Item coriandrum, cucumis, elixa cucurbita, beta, mora, cerasa, mala austera, pira fragilia, caro elixa, præcipueque acetum, siue cibus ex eo, siue potio assumitur.

Quæ res intus facile vitiantur, vel minime corrumpuntur.

C A P. XXVIII.

FAcile autem intus corrumpuntur panis fermentatus, & quisquis alius, quam ex tritico est, lac, mel, ideoque lactantia, atque omne pistorium opus, teneri pisces, ostrea, olera, caseus & recens, & vetus, crassa vel tenera caro, vinum dulce, mulsum, defrutum, passum, quicquid deinde vel iurulentum est, vel nimis dulce, vel nimis tenue. At minime intus vitiantur panis sine fermento, aues, & ex potius duriores, aurati pisces, neque solum aurata pura, aut scarus, sed etiam lolligo, locusta, polypus. Item bubula, omnisque dura caro, eademque aptior est si macra, si salsa est. omniaque salsamenta, cochleg, murices, purpuræ, vinum austerum, vel refinatum.

Quæ res aluum mouent.

C A P. XXIX.

F

COR. CELSI

A Taluum mouet panis fermentatus, magisq;
 si cibarius, vel hordeaceus est. brassica, si
 subcruda est, lactuca, anethum, nasturcium,
 ocymum, vrtica, portulaca, radícula, capparis, al-
 lium, cepa, malua, lapatium, beta, asparagus, cucur-
 bita, cerasia, mora, vua, omnia mitia, ficus etiam ari-
 da, sed magis viridis, vuæ recentes, pingues, minutæ
 aues, cochleæ, garum, salsamenta, ostrea, pelorides,
 echini, musculi, & omnes ferè conchulæ, maxime-
 que ius earum, saxatiles, & omnes teneri pisces, sepia-
 rum atramentum: si qua caro assumitur pinguis, ea-
 dem vel iurulenta, vel elixa, aues, quæ natant, mel
 crudum, lac, lactantia omnia, mulsum, vinum dulce,
 vel salsum, aqua tenera omnia tepida, dulcia, pin-
 guia, elixa, iurulenta, salsa, diluta.

Quæ res aluum astringant.

CAP. XXX.

Contra astringunt panis ex filigine, vel ex si-
 mila, magis si sine fermento est, magis etiam
 si vstus est, intenditurq; vis eius etiam si bis
 coquitur. pulicula vel ex halica, vel ex panico, vel
 ex milio. Itemq; ex hisdem sorbitio, & magis si hæc
 ante fricta sunt. lenticula, cui vel beta, vel intubus,
 vel ambubeia, vel plantago adiecta est, magisque
 etiam si illa ante fricta est, per se etiam intubus vel
 ex plantagine, vel ambubeia fricta, minuta olèra,
 brassica bis decocta, dura oua, magisque si assa sunt,
 minuta aues, merula, palumbus, magisque si in
 posca decoctus est, graues quoque aues, quæ ma-
 gis currunt, quàm volant, lepus, caprea, iecur ex his,
 quæ seuum habent, maximeque bubulum, ac seuum
 ipsum, caseus, qui vehementior vetustate fit, vel ea
 mutatione, quam in caseo transmarino videmus, aut
 si recens est ex melle, mulsove decoctus. Item mel
 coctum, pira immatura, sorba, magisque ea, quæ tor-

minalia vocantur. mala cydonia, & punica, oleæ vel
albæ, vel permaturæ, myrta, palmulæ purpureæ, mu-
rices, vinum refinitum, vel asperum, item meracum,
acerum mulsū quod inferbuit, item defrutum, pas-
sum, aqua vel tepida, vel præfrigida dura, id est ea,
quæ tarde putrescit, ideoq; pluvia potissimum, om-
nia, dura, macra, austera, aspera, tosta, & in eadem
carne, asla potius, quàm elixa.

Quæ res vrinam mouent. CAP. XXXI.

VRinam autem mouent quæcunque in horto
nascuntur boni odoris sunt, vt apium, ruta,
anethum, ocymum, menta, hyssopum, ane-
sum, coriandrum, nasturcium, eruca, fœniculum.
Præter hæc asparagus, capparis, nepeta, thymum, sa-
tureia, lapsanum, pastinaca, magisque agrestis, radi-
cula, liser, cepa. Ex venatione maxime lepus, vinum
tenue, piper & rotundum, & longum, sinapi, absin-
thium, nuclei pinei.

Quæ res somnum mouent, aut sensus excitant.

CAP. XXXII.

Somno vero aptum est papauer, lactuca, maxi-
meq; æstiuæ, cuius cauliculus iam lacte repletus
est, morû, porrû: Sensus excitât nepeta, tymum,
satureia, hyssopû, præcipueq; puleium, ruta, & cepa.

Quæ res corpus aut erodant, aut reprimant, aut re-
frigerent, aut calefaciant, aut durent, aut
emolliant. CAP. XXXIII.

EVocare vero materiam multa admodum pos-
sunt. sed ea, quæ ex peregrinis medicamentis
maxime constant, aliisque magis, quàm qui-

F ij

COR. CELSI

bus ratione victus succurritur, opitulantur, in præ-
sentia differam. Ponam ea vero, quæ prompta, & his
morbis, de quibus protinus dicturus sum, apta, cor-
pus erodunt: & sic, ex eo, quod mali est, extrahunt. Ha-
bent autem hanc facultatē semina erucæ, nasturcij,
radiculæ, præcipue tamen omnium sinapi. Salis quo-
que, & fici eadem vis est. Leniter vero simul & reprimunt,
& molliunt lana succida vel aceto, vel vino,
quo oleum adiectum est. contritæ palmulæ, furfures
in salsa aqua, vel aceto decoctæ. At simul reprimunt,
& refrigerant herba muralis, parthenium, vel perdic-
cium appellant, serpillum, pulegium, ocymum, herba
sanguinalis, quam Græci πολυγώνιον vocant, portu-
laca, papaueris folia, capreolique vitium, coriandri
folia, hyoscyamum, muscus, fiser, apium, solanum,
quam σπύχων Græci vocant, brassicæ folia, intu-
bus, plantago, sceniculi semen, contrita pira, vel ma-
la, præcipueque cydonia, lenticula, aqua frigida, ma-
ximeque pluuiialis, vinum, acetum, & ex horum ali-
quo magis, madens vel panis, vel farina, vel spon-
gia, vel cinis, vel lana succida, vel etiam linteolum,
creta cimolia, gypsum, melinum, myrteum, rosa, a-
cerbum oleum, verbenarum cōtusa cum teneris cau-
libus folia: cuius generis sunt olea, cupressus, myr-
tus, lentiscus, tamaris, ligustrum, rosa, rubus, lau-
rus, hederæ, punicum malum. Sine frigore autem
reprimunt cocta mala cydonia, malicorium, aqua
calida, in aqua verbenæ coctæ sunt, quas supra pro-
posui, puluis vel ex fece vini, vel ex myrti folijs, a-
maræ nuces. Calefacit vero ex qualibet farina cata-
plasma, siue ex tritici, siue ex farris, siue hordei, siue
erui, vel lolii, vel milij, vel panici, vel lenticulæ, vel
fabæ, vel lupini, vel lini, vel fœni Græci, vbi,
ea deferbuit, calidaque imposita est. Valentior ta-
men ad id omnis farina est ex mulso, quam ex aqua
cocta. Præterea cyprinum, irinum, medulla, ad-

eps ex felle iuncta oleo, magisque si verus est: sal nitrum, git, piper, quinq; folium, ferèq; quæ vehementer & reprimunt, & refrigerant. Durant, quæ calefaciunt, & digerunt, & emolliunt. Præcipueque ad emolliendum potest cataplasma ex lini, vel fœni græci semine. His autem omnibus & simplicibus, & permixtis varie medici vtuntur, vt magis quid quisque persuaferit sibi appareat, quàm quid euidenter compererit.

LIBER TERTIVS.

De morborum generibus. CAP. I.

Rouisis omnibus, quæ pertinent ad vniuersa genera morborum, ad singulorū curationes veniam. Hos autem in duas species Græci diuiserunt: aliosq; ex his acutos, alios longos esse dixerunt. Idq; quoniam non semper eodem modo respondebant: eisdem alij

inter acutos, alij inter longos retulerunt. Ex quo plura eorum genera esse manifestum est. Quidam enim breues vtrique sunt, qui cito vel tollunt hominem, vel ipsi cito finiuntur. Quidam longi, sub quibus neque sanitas in propinquo, neque exitium est. Tertiumque genus eorum est, qui modo acuti, modo longi sunt. Idque non in febribus tantummodo, in quibus frequentissimum est: sed in aliis quoque fit. Atque etiam præter hos quartum est, quod neque acutum dici potest, quia non perimit: neque vtriq; longum, quia si occorritur, facile sanatur. Ego cum de singulis dicam, qui cuiusq; generis sit indicabo. diuidam autem omnes in eos, qui in totis corpo-

F iij